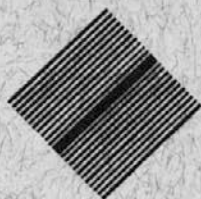

POŠTINA PLACANA V GOTOVINI.

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO II.
ŠTEV. 5.

Revija »BESEDA o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. — Izdaja in urejuje jo za konzorcij Pitako Vilko. — Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica). — Tiska tiskarna »Slovenija« v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1. (Predstavniki A. Kolman.) — Revija stane letno Din 50.—, polletno Din 25.—, četrtletno Din 15.—; za Avstrijo letno Šil. 8.—; za Nemčijo letno RM 5.—; za vse ostale države S 1.50. — Naročnino je pošiljati na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani, št. 16.099, telefon št. 2265. — Rokopisov ne vračamo.

Vsebina

Dr. Jože Pokorn: GOSPODARSTVO IN POLITIKA — VEST (Prevedel M. Jeršič) — France Šmon: KJE JE NEJASNOST, NEDOSLEDNOST IN NEZAVISNOST — TEORIJA IN PRAKSA FAŠISTIČNEGA KORPORATIVIZMA (jer—) — RAZGOVORI O SOCIJALNIH VPRAŠANJIH — KRIZA NEMŠKIH DELAVSKIH STROK. ORGANIZACIJ — PREGLED.

**Za dijake znižujemo naročnino
na Din 30.— letno.**

Plača se lahko v treh obrokih vnaprej.

Dijaki, naročite »Besedo« !

Uprava.

V »KREKOVI KNJILŽNICI izidejo letos še dve knjigi:

Mirko Javornik: ČRNI BREG, roman,

Upton Sinclair: DOLARJI I, roman.

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO II.

MAJ 1933

ŠTEV. 5

Dr. Jože Pokorn:

Gospodarstvo in politika

Kot kažejo objavljene tabele, država od konjunkturnega leta 1929 dalje nakupe premoga pri Trboveljski premogokopni družbi vsako leto krči, na drugi strani se pa dobava premoga naših železnic iz državnih rudnikov leto za letom veča. Ta razvoj je zlasti dobil izraza z letošnjim proračunskim letom, v katerem se je pokazalo, da bo država vzela od Trboveljske komaj dve petini tega, kar je leta 1929. Vsa prizadevanja naših gospodarskih in političnih krogov, da bi državna uprava svoj načrt spremenila, domalega niso nič zalegla. Nič ni pomagalo, da se je vsemu vprašanju dal čisto socialen pomen in je bila vsa propaganda tudi v javnosti tako prirejena, kot da gre našim gospodarstvenikom samo za to, da rešijo trboveljsko delavstvo pred bedo, ki jim grozi. Vendar ne samo za delavstvo, temveč tudi za vso slovensko premogokopno industrijo pomeni pregrupacija državnih dobav premoga hud udarec in zato je na prvi pogled razumljivo razočaranje naših industrijskih krogov nad trdovratnostjo ministra za gozdove in rudnike, zlasti še, ko se našim gospodarstvenikom zdi, da tega zaradi svoje znane državotvornosti in nacionalnosti niso zaslužili. Polom v Trbovljah torej ni samo boleča socialna rana v slovenskem gospodarstvu, temveč tudi težka preizkušnja za naše pridobitne kroge, eden od tistih dogodkov, ki so prinesli v zadnjih časih našim gospodarstvenikom bridka razočaranja. Kljub temu pa moramo reči, da dober Jugosloven, ki mu je državno in narodno edinstvo iskreno pri srcu in ki se malo spozna na gospodarstvo, tega razočaranja ne bo razumel. Če namreč presojammo politiko gospoda ministra za gozdove in rudnike s stališča državnega in nacionalnega edinstva, ji moramo priznati ne samo doslednost, temveč tudi gospodarsko upravičenost.

Čisto gotovo je, da bo država v svojih lastnih rudnikih vsaj sčasoma, ko jih tehnično spopolni, cenejše dobivala premog kot v zasebnih, ker ji ni treba plačevati lastniške rente in podjetniškega dobička. Vendar samo to dejstvo države v teh težkih gospodarskih časih še ne bi upravičevalo k novim investicijam, toda država pri svojih nabavah ne gleda samo na fiskalno stran in na koristi s stališča zasebno-gospodarske donosnosti, temveč uporablja javne nabave kot orodje svoje gospodarske politike. S podeljevanjem svojih nabav usmerja namreč država tok javnega denarja. S stališča narodnega gospodarstva je pa edino pravilno, da država javni denar odlaga v krajih, ki so gospodarsko šibkejši. Gotovo pa to ni Slovenija, ko je notorno znano, da sta dravska in donavska banovina najbogatejši v državi, prav zaradi tega ti dve ne dobivata več državnih dotacij za svoj proračun. Pozabiti namreč ne smemo, da so

Ljudje v južnih krajih naše države bili do najnovejšega časa pod turškim gospodstvom in njegovo zanikrno upravo, oziroma so se večinoma pečali z borbami za svobodo in so zato gospodarsko zelo zaostali za nami, ki smo v miru jedli beli kruh civilizacije in kulture. Naloga naše nacionarne države zaradi tega hoče biti, da te gospodarske razločke v posameznih pokrajinah čimprej izenači, ker šele tedaj utegnemo reči, da bomo kdaj dosegli popolno državno in nacionarno edinstvo, če bomo prebivalstvo v poedinah delih države spravili na približno enako stopnjo civilizacije in jih s tem tudi socialno zblížali. Brez gospodarskega izenačenja in s tem socialnega zblížanja dosledno tem nazorom tudi narodnostnega in kulturnega edinstva v naši državi ne more biti. Pravilno je zato s tega stališča, da državna uprava gleda najprej na to, da gospodarsko povzdigne zaostale in nerazvitejše pokrajine na tisto stopnjo kot smo pri nas v Sloveniji. Šele tedaj bomo lahko rekli, da smo zgradili trden temelj za narodno in kulturno edinstvo v naši državi.

Seveda mi v dravski banovini v svojem razvjenem in ozkosrčnem lokalnem patriotizmu to težko razumemo in n. pr. naši podjetniki vidijo samo bedo naših delavcev in naši avtomobilisti samo naše razdrapane ceste, ne pomislijo pa, da delavci v Bosni še desetkrat slabše žive kot pri nas in da v Črni gori še slabih cest primanjkuje. Če bi naši pridobitni krogi to pomislili, bi pri svoji znani nacionarni zavednosti gotovo razumeli, da je v prid narodno-gospodarske enotnosti, da država polagoma popušča pri prednostih, ki jih je začasno dajala našim premogovnikom in zvišuje svoje nabave v rudnikih v Bosni in Srbiji in s tem napeljuje javni denar v te kraje, ki so ga gotovo še veliko bolj potrebni kot pri nas. (S tem seveda nočemo reči, da pri nas denarja ne rabimo, vendar priznati je treba, da je vsaj trenutno zdolaj potreba še veliko večja.) Če so naši gospodarstveniki kljub temu zagnali tak vik in krik, da »rešijo trboveljskim delavcem vsaj nekaj delovnih dni v mesecu«, pri čemur jim je celokupni socialpatriotizem krepko pomagal, tega vendar ne smemo razlagati kot kako separatistično preorijentacijo našega pridobitnega sveta, ali jim očitati premajhno trdnost v njihovi nacionarni zavednosti, čeprav se je čudno slišalo, ko se je v poročilih Trboveljske premogokopne družbe čitalo, da so Trbovlje slovenski rudnik (dober slovenski gospodarstvenik bi se namreč izrazil: rudnik dravske banovine). Razlagati si moramo to početje naših gospodarstvenikov in njih razočaranje, ko njihov trud ni rodil uspehov, pač s tem, da ima njihovo gospodarsko jugoslovenstvo drugačno vsebino, kot bi bilo logično pričakovati s stališča nacionarnega edinstva.

Politična abeceda naših pridobitnih krogov je taka-le: Večini naše večje industrije in trgovine je Slovenija premajhen in preraven trg za količkaj zmeren trgovski dobiček, toda toliko pa spet ni razvita, da bi mogla s pridom tekrovati v mednarodni trgovini, zato rabi primeren notranji trg, ki je krepko zavarovan z zaščitnimi carinami. Bolj primernegega trga kot je ozemlje naše države si je pa pridobitnikom težko misliti, zlasti, ker so ostale pokrajine agrarnega značaja in industrijsko slabše razvite. Zato slovenski industrijci, ne samo kot drugod po svetu ne morejo nikdar biti politični opozicijonanci, ker potrebujejo od državne uprave carin, ugodnih tarif, subvencij, kreditov itd., temveč so v tej državi tudi dejansko najbolj državotvoren element. Trdna in »edinstvena« država pomeni njim na znotraj enoten in odprt, na zunaj pa s carinami dobro zavarovan trg. Naši gospodarstveniki so bili zato vedno proti vsakemu »separatističnemu« stremljenju v katerikoli obliki, ker bi njihovemu gospodarskemu razvitku škodovala vsaka, četudi samo notranje politična parcelacija. Naš industrijec in naš trgovec hoče kot Jugosloven imeti po celi državi odprto pot brez vsake ovire za svojo jugoslovensko robo in z njo stopati v

najoddaljenejšje kraje naše države kot s v o j človek. Vsak prebivalec, kjerkoli v naši državi, mora vedeti — po njih nazoru — da je naša industrija n j e - g o v a industrija in da jo zato mora podpirati. Ta občutek morajo imeti tudi vsi državni funkcionarji, zakonodaja in uprava. Le na ta način so si obetali naši pridobitniki gospodarski procvit. Kakor hitro bi imeli pa v državi več samouprav, bi po mnenju naših pridobitnikov njih roba izgubila v drugih pokrajinah tisto svojo domačnost, z upravno dekoncentracijo in političnim separatizmom bi se razvil tudi gospodarski in obstojala bi nevarnost, da bi se druge politične oziroma nacionalne združbe v državi začele tudi v pogledu industrije postavljati na svoje noge in tako našo spravile ob njen na videz prednostni položaj, za kar nimajo tako povoda, če se čutimo vsi eno. Tudi državna uprava bi tedaj ne imela tako razloga podpirati s svojo gospodarsko politiko industrijski razvoj ravno pri nas. Zato je bil naš pridobitni svet vedno nasproten vsakemu »separatizmu«. Predstavljali so si zadevo tako, da bo ob državnem in narodnem edinstvu postala Slovenija tovarna in trgovska hiša za celo državo in da v drugih delih države ne bo prišlo nikomur na misel, da bi pri nas vpeljanim industrijam doli ustvarjal konkurenco, tam se bodo ljudje pač vrgli na druga polja gospodarskega delovanja, če se že ne bodo zadovoljili s politiziranjem in sviranjem narodnih pesmi. In država bi potem našo industrijo po mnenju teh pridobitnikov kot svojo podpirala na vse tiste načine kot to store druge kapitalistične države.

S tem mislimo, da smo na kratko, toda precej odgovarjajoče očrtali gospodarsko vsebino domoljubja naših pridobitnikov. Moramo reči, da stvar ni slabo zamišljena in da naši gospodarstveniki žele voditi realno politiko. In če bi naši pridobitni sloji pripadali tistemu delu meščanstva v naši državi, ki ima v rokah tudi politično moč, bi se njihovi gospodarski računi brez dvoma tudi uresničili in pravega nacionalnega edinstva, na podlagi gospodarske izenačenja, o katerem smo zgoraj govorili, bi tako najbrže nikdar ne dosegli. Ker pa temu ni tako, so naši gospodarstveniki od Saviča pa do Trbovelj tekom pičlih petnajst let doživeli že toliko razočaranj. In pravi Jugosloven mora reči: po pravici. Ni v prid državi, da ima v svojem skrajnem kotu, obdanem od vseh strani od meja drugih držav, postavljene glavne svoje industrijske postojanke. Tudi ni v korist nacionalnemu edinstvu, podlaga kateremu je gospodarsko izenačenje posameznih pokrajin, da bi se pri nas pospeševala industrializacija in še povečevalo blagostanje in to celo na račun gospodarsko zaostalejših delov države. Sedaj šele spoznavamo, da je bila zamisel gospoda načelnika Saviča iz stališča jugoslovenskega narodnega gospodarstva edino pravilna, prišel je z njo na dan le nekoliko prekmalu, v času, ko država ni bila še toliko gospodarsko urejena in utrjena, da bi mogla tudi svojo gospodarsko politiko podrediti interesom nacionalnega edinstva. Kakor hitro bo to mogoče — bo država pristopila tudi k temu delu in naša industrija se bo sčasoma morala sprijazniti z dejstvom, da je dobro desetletje igrala v naši državi sicer važno toda samo prehodno vlogo. Bodoče močne industrije, ki bodo obvladale jugoslovanski trg, se bodo razvile bolj južno v osrednjih krajih države, ne samo, ker imajo tam boljše gospodarske pogoje, temveč tudi zaradi nacionalnega edinstva in politične trdnosti države. Če ne bi pri človeku želje izdelovale predstav in prepričanj, bi naši pridobitniki ta razvoj že zdavnaj morali pregledati in ne bi metali denarja za investicije, ki bodo polagoma prišle ob vrednost.

Politične formule torej, ki so jo naši industrijci vzeli za podlago svojim gospodarskim računom, niso pravilno znali razlagati, zato so se jim pa iz teh računov izvalili tako slabi gospodarski uspehi. Razočaranj pa še ni zadosti,

da bi rodila streznjenje. Trenotno n. pr. nas je tekstilna norost tako prevzela, da mislimo, da mora ravno Kranj vso Jugoslavijo obleči. Danes ni mar nobenemu gospodarstveniku zdravje naših Gorenjk in njih beda, če pri deseturnem trdem delu zaslužijo komaj za kavo in nekaj predpasnikov, če bo pa čez leta nastopila še tekstilna kriza, takrat se bo socialno usmiljenje kar cedilo in bomo jokali za izgubljenimi investicijami kot zdaj v Trbovljah. Sploh se moramo vprašati zadnja leta, ali nam Slovencem tiste naše izvozne industrije, katerim je Slovenija premajhno polje, ki pa niso sposobne tekmovati na mednarodnem trgu, več škodujejo kot koristijo, pa naj si bo to v gospodarskem, socialnem, zdravstvenem ali političnem pogledu. Temu vprašanju je treba enkrat odkrito pogledati v oči. Ta industrija nam je zaradi svoje navezanosti na kak večji notranji trg v naših političnih stremljenjih več škodovala, kot vsa naša meščanska polinteligenca, ki je dejansko samo njen politični priganjač. Ta industrija »iz nacionalno gospodarskih ozirov« uničuje zdravje našega ljudstva. Ta industrija svojih delavcev zaradi nekonkurenčnosti ne more pošteno plačati, zato nam ustvarja nek stan, ki ni ne kmet, ne delavec in ki nima nikake stanovske zavednosti, zato tudi ne tistega odpora in borbenosti kot poklicni industrijski proletarijat. Ta industrija nadalje zaradi svoje šibkosti prinaša v slovensko narodno gospodarstvo nek moment nestalnosti in gospodarske nesigurnosti, pri vsem tem ima pa zaradi svoje številnosti pri naših gospodarskih predstavništvih, ki obstoje itak samo iz industrijcev in trgovcev, odločilno besedo, tako da se večinoma vsa naša gospodarska in negospodarska politika vodi s stališča te industrije. Zato smo pa doživeli že toliko razočaranj.

Če hočemo torej ohraniti svojo samobitnost, za kar nam je predvsem potrebna tudi neka gospodarska odpornost in nenavezanost v gospodarskem pogledu na izključno politične momente, moramo gledati na to, da se razvijejo slovenske industrije v obsegu, ki je potreben predvsem za naš trg in da v tem obsegu postanejo in ostanejo konkurenčne in tu izrinejo tuje tekmece. Izvozne industrije si pa opravičijo svoj obstoj le, če so jim dani v naših razmerah taki gospodarski pogoji, da lahko z uspehom tekmujejo (ali bodo vsaj sčasoma) tudi na mednarodnih trgih. V ta namen se imajo pa naši pridobitniki bolj posvetiti tehnični in trgovski organizaciji svojih podjetij in se malo manj pečati s politiko. Kaka poslovna zanikernost vlada pri nekaterih naših celo tudi večjih podjetjih, ki bi sicer lahko zelo dobro uspevala, si človek ne bi mogel misliti in se je samo čuditi, da pri takem »gospodarstvu« še obstojajo. Upravni sveti se po navadi ne razumejo na drugo kot na dividende in tantijeme, vodilno osobje se nastavlja brez ozira na kvalifikacijo po načelu preskrbe »žlahtničev trde glave«, racionalna organizacija in kontrola obratov je skoro nepoznan pojem, tudi knjigovodstvo je dostikrat samo zaradi lepšega v podjetju in se transakcije izvajajo »kar po domače«. Ni čuda, da pri takem gospodarstvu nikamor ne pridemo. (Vsa javnost je že imela priliko spoznati konkretne primere, ki bi jih lahko navedli še več.) Tu imajo naši gospodarstveniki hvaležno polje za udeleževanje in če bi tu vršili svojo dolžnost, bi danes že marsikatero tudi povojno podjetje stalo tako trdno, da ne bi bilo treba pri vsaki priliki klicati države na pomoč. Tudi v gospodarstvu velja načelo, da je boljše manj, pa tisto dobro in trdno. Boljše je eno konkurenčno podjetje, kot pa deset nekonkurenčnih. Sicer pa blagostanje naroda ni odvisno od števila velikih podjetij in množine izvožene robe, temveč se dosega s tem, da se čim ceneje in popolneje oskrbijo čim širše plasti naroda z vsem potrebnim za udobno življenje. Industrijo imamo tedaj za to, da predvsem krije naše lastne potrebe, izvoz pa rabimo, da z njegovimi donosi plačamo to, kar

doma ne moremo izdelati in pridelati. Ker so pa danes razmere na mednarodnem trgu za izvoznike vse prej kot rožnate in si naši industrijalci tudi od jugoslovanskega trga ne morejo v bodočnosti kaj prida obetati, kot smo zgoraj skušali razložiti, mora iti naša gospodarska politika za tem — kot danes to delajo tudi vsi drugi narodi — da se drugod kupujejo samo tiste stvari, ki so res za gospodarstvo neobhodno potrebne in ki se ne morejo s pridom doma oskrbeti. V tem pogledu se ne moremo dalje spuščati, omenili bi samo kot vzgled naše poljedelstvo, ker smatramo, da je po tolikih desetletjih »umnega kmetovalstva« in tolikem delovanju raznih kmetijskih referentov in tolikih uspehih naših kmetijskih poslancev res nepotrebno, da je naša dežela še danes, kar se prehrane tiče, pasivna. Porazno je slišati, da je po vsem tem trudu donosnost naše poljedelske zemlje danes še vedno tolikšna, kot je bila pred petdesetimi leti, ko še ni nič okusila darov kmetijske politike. Prav zadnji čas je, da se tu končno začne z resnim delom, pa si bomo nato utegnili prihraniti precej eksperimentiranja s takimi industrijami, ki jim je naš trg premajhen, vsak drug pa premalo odprt.

Za preorijentacijo naše gospodarske in tudi druge politike pa smatramo za potrebno, da dobe kmetje čimprej svojo gospodarsko predstavniško organizacijo — kmetijsko zbornico in da se ta zbornica kakor tudi delavska zbornica opremita, kar se tiče zastopanja stanovskih koristi in zahtev ter odločanja oziroma dajanja nasvetov o gospodarskih vprašanjih, z istimi pravicami, kot jih trgovska industrijska zbornica že ima. Šele z aktivnim delovanjem vseh teh treh zastopstev bo mogoče, da bomo vsakokrat pravilno podučeni, kaj je za naše gospodarstvo dobro in kaj ne, sedaj se pa tako državni upravi kot javnosti vsak političen kot gospodarski problem nudi v trgovsko industrijski obliki in barvi in se ustvarja videz, kot bi narodno gospodarstvo obstojalo samo iz želja, zahtev, potreb ter koristi, ki jih imata trgovina in industrija.

Največje zlo našega časa je, da so tako zvani izobraženci, pa naj bodo liberalci ali »socialisti«, izgubili stik z ljudstvom. Naša največja naloga je, da zopet najdemo zvezo z ljudsko dušo. To pa se ne doseže z ustanavljanjem novih organizacij in društev, to se more zgoditi samo po apostolski delavnosti sredi med njim v njegovem vsakdanjem neposrednem življenju. — Najprej je treba ohraniti zdrave naravne gone in nagone ljudstva. Ljudstvo ne kritikuje vsega, ne dvomi o vsem, se nemirno ne lovi zdaj za eno skrajnostjo zdaj za drugo, ne gleda sveta skozi očala raznih nazorov in programov, ampak sledi svojemu prirojenemu zdravemu čuvstvu, svojemu neposrednemu vpogledu v stvari in se da voditi od svojega dobrega nosu, kakor pravimo, Ono loči resnično od potvorjenega in če se resnice oklene, se je drži z neomajno zvestobo.

Vest

V dobi iskanj in idejnih pretresov je za vsakogar osrednje važnosti njegova vest. Nauk o vesti ne sme ostati med pozabljenimi nauki, ker pomeni vest za človeka najvišjega razsodnika in zadnjo avtoriteto, h kateri se more in mora zateči v važnih življenjskih vprašanjih. Bolj kot kadarkoli je v časih, ko nemirni človeški duh mukoma išče za novimi pojasnitvami in dognanji o svetu in nadsvetu, naravnost potrebno poudariti pomen in važnost vesti. Vest je zadnja varna nepremakljiva skala, katere se more resnice iščoči človek okleniti, zato je med drugimi avtoritetami važno poudariti tudi avtoriteto vesti. Čudno se nam radi tega zdi, da se danes mnogi, ki jim je skrb za usmeritev mladine na srcu, zatekajo le k vednemu poudarjanju slepe pokorščine in z neko ozkosrčnostjo puščajo ob strani jasen in čist nauk o vesti, o njenem oblikovanju in prečiščevanju ter važnosti za zgraditev trdnih in jasnih osebnosti. Ali ni mogoče ravno v taki ozkosrčnosti in črnoglednosti na svet vzrok, da se danes avtoriteta takih avtoritet pušča ob strani? Avtoriteta, ki uči in vzgaja le s pisano postavo v roki pade tisti hip, ko se mladi človek z grozo zave — ta nemira in stiske moje duše sploh ne razume. Takrat se zave, da v taki avtoriteti zanj ni več pravega vodnika in svetovalca. Jasen katoliški nauk o vesti zasluži danes, da ponovno o njem razglabljam. Prinašamo radi tega jasen sestavek p. Pribille S. J. iz »Stimmen der Zeit« (Juni 1922), pod naslovom »Bedeutung und Bildung des Gewissens«, katerega prvi del prinašamo skoraj v celoti in v popolnem prevodu vseh važnejših mest:

»Če koga kaka stvar prav osebno zadeva, je to njegova vest. O teh vprašanjih in pomislekih, ki se vežejo na človekovo vest naj tu spregovorimo. Skušali bomo na ta vprašanja dati jasen odgovor.

Prava in najtežja naloga človekova je na pravi način priti na čisto sam seboj in z življenjem. To je naloga, ki odloča o njegovi vrednosti, ki mu je nihče ne more odvzeti in za katero je samemu sebi odgovoren. To je težavna naloga; kajti mi smo na tem svetu kakor bi bili s prave poti speljani. Mukoma iščemo resnice in miru. Marsikdaj se nam hoče zdeti, kot da bi bila to borba z vprašanji in dvomi, ki presega naše moči. Ze hočemo otopeti in smo v nevarnosti, da bi oblikovanje našega življenja pustili nedokončano. Toda ta naloga nam je naložena od nekoga višjega; moramo jo razrešiti.

Pri oblikovanju in vrejevanju našega življenja ne ravnamo kot druga bitja po neki notranji ali zunanji nujnosti. Človek je bitje, ki se samo odloča za cilje in po njih vravnava svoja dejanja. Toda kako in kam? Odgovor na ti vprašanji ni prepuščen samovolji človekovi. Previdnost nam je dala nezmotljivo vodnico seboj na pot, ki nas nikoli ne zapusti, katere glas vedno slišno govori — vest.«

Ni potrebno obstoja vesti šele dokazovati; vsak čas se javlja v občutljivi neposrednosti. Človek lahko želi, da bi vesti ne imel, toda resno ne more zanikati, da bi jo ne imel.

»Vest je notranja sodba o нравni vrednosti ali nevrednosti svobodno hotenih dejanj in mišljenj. Vest še ne pomeni moralične razsodbe o vrednosti, temveč le zmožnost (nagnjenje) našega razuma do take razsodbe ali tudi z notranjo odločitvijo zvezano pomirjenje ali vznemirjenje. Je seveda staro sporno vprašanje, tudi v skolastični filozofiji, kateri zmožnosti človeka (razumu, volji ali čuvstvu) je pripisovati vest. Če si predočimo vse pojave vesti, tedaj bomo pri praktični odločitvi glede svojih lastnih svobodnih dejanj glavno in izvorno funkcijo vesti spoznali ter jo pripisali razumu. Vse

drugo, mir, nemir, kes itd. kar pripada afektivni strani človeka je smatrati kot spremljajoče pojave in posledice odločitve vesti. D o b r a vest je potem-takem pomirjajoča zavest, da ravnamo ali smo ravnali po razumskem redu, ki smo ga spoznali kot pravega; s l a b a vest je moreča zavest, da smo ta red prelomili ali ga prelamljamo.

Vest je neločljiva spremljevalka človekova — opominjevalka in svarilka pred dejanjem, priča in zapisnikar pri dejanju, branilec, obtožitelj in sodnik po dejanju. To skrito sodišče ne poseza le na zunanje zadržanje temveč prodira prav do najtajnejših in najskrivnejših kotičkov notranjosti. Sila njegove razsodbe teži čisto tembolj, čimbolj je skrita pred ljudmi.

V vesti ima človek najbližjo in najzadnjo normo svojega zadržanja in v resnici druge norme ni moči postaviti. Kajti, kaj more človek boljšega storiti kot to, kar je po zrelem preudarku s svojim razumom spoznal za pravo? Bog hoče, da vedno in povsod ravnamo po svoji vesti; zato nam je vest dal. Brezpogojna pokorščina napram izreku vesti je isto kot brezpogojna pokorščina napram Bogu. Nasprotja med voljo božjo in razsodbo vesti si sploh ni mogoče misliti; kajti v vesti se oglašča Bog sam, vest sama pa zopet kaže na Boga kot najvišjega gospodarja in sodnika. Samo Bog je absolutna vrednota in vsled tega obstoji za človeka samo e n a a b s o l u t n a dolžnost, namreč ta, da po svoji vesti vpostavi pravo razmerje do Boga. Vse drugo so le izpeljane vrednote, naj stoje še tako visoko in naj jih še tako cenimo.

Vsakršna podreditev katerikoli človeški avtoriteti je — če naj bo npravno dopustna in vredna — tedaj bistveno in trajno odvisna od razsodbe vesti zato, da je pametna, dovoljena in obvezna.

(Sicut ad alia facienda debet procedere proprio consilio, ita etiam ad hoc, quod oboediatur suis superioribus — Summa theol. 2, 2, q 104, a. 1 ad 1.) — Kajti le božja avtoriteta je neomejena, vsaka človeška oblast sega le tako daleč, kolikor se drži svojih pravic in delokroga. — Če bi se hotel kdo nasproti temu sklicevati na brezpogojno pokorščino redovnikov, je na to odgovoriti, da take brezpogojne pokorščine ni in je ne sme biti.

Iz tega visokega in odločilnega pomena vesti sledi za človeka dolžnost, da vedno pazi na svoj notranji glas. Radi tega ni dovoljeno človeku slepo in nepremišljeno ravnanje na dobro srečo. Takega ravnanja ne bo nobeden mogel imenovati v e s t n e g a. Treba je vesti dati časa in miru, da premisli svojo odločitev in jo izreče. Samo če ta določi brez pomislekov in obotavljanja, da je nameravano dejanje pravilno, ga smemo izvršiti; kajti na vsak način bi bilo napačno, če bi ravnali po negotovi vesti.

Točen premislek je posebno potreben, če se zdi, da si dve dolžnosti nasprotujeta ali če nastane konflikt med vestjo in ukazom kake zunanje avtoritete. V sporu dveh dolžnosti se moramo odločiti za ono, ki se nam po zrelem premisleku zdi višja. V drugem slučaju mora podrejeni resno in brez ozira na samoljubje vsebino ukaza in pravilnost svoje vesti pretehtati. Če se končno odločitev vesti glasi tako, da je ukaz predstojnika grešen, tedaj ga ne sme poslušati, naj se zgodi karkoli. V tem ni nikakega upora proti predstojniku, temveč ponižna podreditev najvišjemu zakonodajalcu. Če avtoriteta prekorači svoj delokrog ne da bi pri tem zaukazovala kaj nedovoljenega, potem m o r e podrejeni ravnati po ukazu, ni pa k temu primoran.

Iz povedanega sledi z neizbežno nujnostjo, da mora človek tudi takrat poslušati svojo vest, če se ta moti. Dejansko je to nauk tako razuma kakor tudi katoliške cerkve T o m a ž A k v i n s k i pravi splošno, da je vsaka odločitev volje, ki je v nasprotju z vestjo (naj bo ta pravilna ali zmotna), slaba

in grešna. On se niti ni ustrašil sredi »temnega« srednjega veka tega aplicirati na krščansko vero. Kot je vera v Kristusa dobra in blažilna, vendar človek te vere ne sme sprejeti, če mu jo razum označi za napačno. Sicer bo grešil. (Summa theol. 1, 2, q. 19, a. 5.)

Kakor je sicer človek v splošnem tudi za odločitev svoje vesti odgovoren, mora pa jo vseeno poslušati če že enkrat obstoji trdna zmotna odločitev vesti; kajti taka odločitev praktično izključuje dvom glede pravilnosti vsled svoje obvezne moči. To, kar se navadno označuje kot *conscientia vincibiliter erronea*, ali ni nobena dokončna odločitev vesti, ali pa kaže na nezadostno izoblikovanje vesti v preteklosti. (Zakrivljena nevednost ni vsaka nevednost, ki ima kako krivdo za podlago; ona obstoji le takrat, če kdo zavestno in proti svoji dolžnosti zamudi, da bi se zadostno poučil. Med krivdo in nevednostjo mora obstojati vzročno razmerje, ki temelji na *s p o z n a n j u* in *h o t e n j u*.) Nič pa ne spremeni na dolžnosti, slediti vesti v gorenjem slučaju, če se dotičnik *s e d a j* svoje zmote ne zaveda.

Odločilna je za нравno presojo človekovih dejanj odločitev vesti v *t r e - n o t k u* *s t o r i t v e*. Kasnejše spoznanje zapovedi ali prepovedi nič ne spremeni na нравnem svojstvu poprej storjenega dejanja. Zakoni, za katere ne vem in jih ne slutim, me ne morejo vezati ter za posledice svojih dejanj, katerih nisem mogel predvidevati, nisem odgovoren; mogoče so zame in za druge velika nesreča, ne ustanavljajo pa nikake krivde.

Nauk o vesti, ki je tu razložen, je skupen vsem katoliškim šolam brez razlike smeri. Kakor je videti, se brani dostojanstvo vesti na najčistejši in najodločnejši način. Samo iz neznanja in odpora proti pravemu katoliškemu nauku se dá razložiti trdovratna trditev protestantov, da so šele reformatorji poudarili ali celo odkrili pravice in osebno odgovornost v Bogu zasidrane vesti. Davno pred reformacijo in pred Kantom so veliki sholastični teologi obdelali polje morale z občudovanja vredno ostroumnostjo prav do najfinejših odtentkov. Pri tem se niso ustrašili posledic svojega nauka o vesti, s čemer so si nakopali očitke — starih in novih farizejev. Njih morala gotovo ni bila sposobna, da bi vzgajala Bizantinec, ki bolj cenijo naklonjenost ljudi kot svojo vest. Izhajajoč iz sigurnih resnic ter izšolani po izkušeni tradiciji niso poznali plašljivosti malih duhov in so gledali vsem možnim konfliktom drzno v oči.

Kako malo so bili pripravljeni svojo osebno vest in njene pravice »izročiti« cerkveni oblasti, lahko pojasnita dva klasična vzgleda. — *B o n a v e n t u r a* († 1274) odloča v soglasju s cerkvenim zakonikom proti Petru Lombardusu, da tudi zagrožitev z ekskomunikacijo ne sme katolika nagniti k temu, da bi ubogal na kriv izrek cerkvene oblasti, katerega poslušati mu njegova vest prepoveduje. In tako vneti in slavni branitelj papeške oblasti kot so bili Torquemada († 1468), Cajetan († 1534), Suarez († 1617) in Bellarmin († 1621) se niso pomišljali govoriti odkrito o pravici odpora posameznika in Cerkev proti nepravičnim ukrepom papeža. Seveda se priprost vernik ne zanima za take možnosti konfliktov. Toda teorija mora take skrajne slučaje premisliti, da pojasni načela, kar je sholastika z vso zaželjeno določnostjo storila. — Bellarmin: *De controversiis. De Summo Pontifice lib. 2, cap. 29: Sicut licet resistere pontifici invadenti corpus, ita licet veristere invadenti animas vel turbanti rem publicam et multo magis, si Ecclesiam destruere niteretur. Licet inquam, ei resistere, non faciendo quod iubet, et impediendo, ne exequatur voluntatem suam; non tamen licet eum iudicare vel punire vel deponere, quod non est nisi superioris.* Protestantski profesor prava Kirchenheim meni, da to od 1870. ne drži več in da je pravno brez pomena. Toda to je zmota. Z izrekom papeževe nezmotljivosti ni v našem vprašanju nič spremenjenega. Besede Bellarina se naha-

jajo tudi še v 14. izdaji Ferd. Watherja »Lehrbuch des Kirchenrechts«, ki je izšla leta 1871, torej neposredno po vatikanskem koncilu.

Katolik, ki zvesto posluša Cerkev sploh ne misli na to, da bi se odrekel svoji vesti, on se podreja cerkveni avtoriteti ravno radi vesti, to se pravi, on to stori le in sme storiti le, ker spozna v njej po Bogu postavljeno učiteljico resnice. Mišljenje — »Jaz verujem vse, kar katoliška cerkev zapoveduje verovati, naj bo prav ali napačno«, si nasprotniki Cerkve katolikom lahko zmišljujejo; tako mišljenje bi bilo tako etično odkloniti kakor je psihološko nemožno. (Tertuliam s pravico priznava: Prvo, kar verujem, je to, da ni ničesar slepo verovati.)

Radi tega se ni treba tudi pred najskrajnejšimi konsekvencami našega nauka o vesti strašiti. Če bi kak katoličan prišel do zmotnega toda trdnega zaključka, da katoliška Cerkev ni prava Cerkev Kristusova, potem bi bila njegova dolžnost, da zapusti njeno občestvo. (Dosledno temu mora duhovnik, ki je zgubil vero, svojo sveto službo pustiti; kajti sicer bi bil hinavec in bogokletnik. Radi jasnosti pojmov naj pripomnimo: Odločitev o resničnosti kake religije ni sodba vesti, temveč teoretičnega razuma. Ker pa je dolžnost sprejeti resnico kjerkoli jo najdemo jasno izrečena v naravnem moralnem zakonu, zato sklepa npravno razsojajoči praktični razum [vest] iz zaključkov teoretičnega razuma brez drugega, da religiji, ki smo jo spoznali za napačno, ne moremo pripadati. Sodba vesti je vedno p r a k t i č n a in se glasi: smeš, stori to, stori ono, opusti itd.) Glede takih konsekvenc so si vsi katoliški teologi edini. Kar se splošno osporava je to, dali je pri katoliku, ki je dobro poučen o svoji veri, to mogoče brez predhodne težke opustitve. Radi tega cerkev vernike opominja, da molijo in se bore za ohranitev in okrepitev vere, da ne bi po lastni krivdi zapadli tako nesrečnemu in bolečemu razvoju.

Mogoče so bralci z grozo sledili dosedanjim izvajanjem in jih sili k vprašanju: Ali ne izroča ta nauk o vesti morale nekemu brezmejnemu subjektivizmu, ali ne ogroža varnosti človeškega sožitja? Vprašanje je upravičeno, toda nevarnost ni tako velika kot zglada na prvi pogled.

Vsekakor se ne dá tajiti dejstvo, da so se mnogokrat izvršile krivice, da celo grozovitosti in da se še gode vsled zmotne vesti in težko je reči do katere stopnje zaslepljenosti more priti človek tudi brez subjektivne krivde. V nejasni glavi se morajo stvari tako neverjetno spreminjati, da ostane tudi najboljši in najjasnejši pouk brezuspešen, dokler traja nazor, ki tvori temu podlago. (Pastor, Geschichte der Päpste VIII, 528, prinaša nazoren vzgled iz življenja Indijancev, ki so hudo trpeli, ker so španski kolonisti trdo z njimi ravnali: »Rodrigo de Loaiza, ki je triintrideset let opazoval nazmere v Peruju, piše še l. 1586, da se mnogi Indijanci samomore, da bi ušli zatiranju in če so jim duhovniki označevali samomor kot greh, ki vodi v pekel, so jim odgovarjali, da sploh nočejo v nebesa, če bodo tam tudi Španci, kajti ti bi jih tudi na onem svetu grozovitejše mučili kot hudiči v peklu.) — Če Kristus govori o uri, ko bo vsak, ki preganja apostole in jih mori, verjel, da Bogu služi (Jan. 16, 2), tedaj take vere ni nujno smatrati kot hinavske. Ne, v resnici bodo ljudje, ki bodo odkritega srca gledali v preganjanju Kristusove Cerkve bogudopadljivo in zaslužno delo.

V tem leži tudi dobršen del tragike našega življenja. Ljudje si ne stojijo nasproti kot bele in črne figure, kot angeli in hudiči, kot luč in tema. Ljudje, ki bi izrecno hoteli biti hudobnejši kot Shakespearjev Rihard III. — bodi v čast našemu rodu povedano — so vendar redki. Mnogo krivic in napak se zgodi kljub dobri volji vsled zmote, iz neznanja, tako se lahko izkažejo tudi

dobri kot nasprotniki dobrega — opazovanje, ki je dalo sv. Avguštinu povod za ostroumno opazko: Bog izvršuje svoje sklepe, če jim dobri nasprotujejo, s hudobnimi. To je tudi tisto, kar tako otežuje ozdravljenje napak človeške družbe, ker se ozdravljenju ne protivi le hudobna volja, temveč mnogokrat tudi zmotna, toda odkrita prepričanja.

Vendar pa teh možnosti zmote, posebno na nravnem področju, ne smemo pretiravati. Predvsem so glavne in temeljne točke naravnega moralnega zakona enako kot prva načela teoretičnega razuma našemu duhu s tako jasnostjo utisnjena, da je tu kaka zmota skoraj izključena. Te temeljne točke so bistveno opisane v dekalogu, neupoštevajoč njegovih pozitivno-pravnih določb. S tem pa je spoznanje nravnega zakona v splošnem toliko zagotovljeno, da je človeka vredno življenje mogoče. Vsakokratne prekršitve morejo v posameznih slučajih dovesti do obžalovanja vrednih zablod in katastrof, ne omajajo ali ogrožajo pa obstoja in uspevanja človeške družbe.

Poleg tega človek za spoznanje nravnega zakona in oblikovanje vesti ni navezan zgolj na moči svojega lastnega razuma. Postavljen v ogromen veletok izročila od rodu do rodu, sprejme z vzgojo in poukom brez muke množico nravnih razjasnil, ki bi jih brez tuje pomoči le težko in nepopolno dosegel. Tako pridobiva tudi v drugih vejah znanosti pod vodstvom dobrih učiteljev mnogo dragocenih spoznanj v kratkem času, ker se mu nudijo uspehi preteklega miselnega dela gotovi; ni jih treba šele iskati, temveč le prisvojiti, ponovno premisliti. Kjer tak pouk čisto ali deloma manjka kot pri vzgojno zane-marjenih otrocih je nujen velik obzirn v sodbi in ravnanju.

Božja previdnost človeka ni prepustila zgolj njegovim nravnim močem, temveč mu je v katoliški Cerkvi dala voditeljico na nravnem področju, katere vodstvo sicer ne sega do zadnjih posameznosti praktičnega življenja, izroča pa mu načela, s katerimi si more pomagati.

Nadalje je zmotno odločitev vesti ločiti od onih pretvez in izogibanj, s katerimi človek svoje grešno delo pred seboj in drugimi opravičuje. Vest je zakon, ne samovolja. Mi si ne moremo poljubno izoblikovati vesti, da smemo našega bližnjega ubiti, zapeljati, prevarati, okrasti. Vest nam tu odpove vero. Kajti mi stojimo p o d , n e n a d vestjo; mi moremo njen ugovor preslišati, ne pa ga odpraviti. Taka svoboda vesti dobiva meje v svoji lastni zakonitosti in zavarovanje proti zlorabi.

In končno, če je posameznik upravičen in dolžan poslušati svojo vest, tedaj človeška družba vendar ni brez moči izročena vsem zablodam in posebnostim vsakokratnih odločitev vesti. Če je bil Brutus resnično prišel do poštenega prepričanja, da mora radi rešitve republike umoriti Cezarja, potem ta radi tega ni bil dolžan, da se pusti umoriti. On je mogel napadalca v silobranu potolči ali s pravočasnim zaprtjem zarotnikov njih nakano preprečiti.

Ali naj jemljemo v obzir zmotno vest drugih in v koliki meri, to je vprašanje pameti, in naj se vrši po načelu da višja, važnejša dobra radi teh ozirov ne smejo trpeti.

V drugem delu članka razpravlja avtor o oblikovanju in vzgoji vesti in veliki odgovornosti, ki jo imajo starši in vzgojitelji.

Prev. M. Jeršič.

France Šmon:

Kje je nejasnost, nedoslednost in nezavisnost

(Konec.)

Da svojo sodbo o slovenskem meščansko-revolucionarnem gibanju povzamem in zaključim.

Videli smo, da je svobodoumnost nevdzržen svetovni nazor, da sploh ni nikako gledanje na svet in njega dogajanje, da pa je pravilna metoda znanstvenega raziskavanja, v kolikor priznava svet objektivnih verskih, znanstvenih, narodnih in družabnih resnic oziroma dogem. In te človek kot »anima christiana«, kot družabno bitje mora najti, če je le svoboden in neodvisen od svoje materialne narave in okolice. Videli smo, da bi bil nesmisel zanikati te večne božje in naravne resnice, isti nesmisel kot če bi zanikali zakone živalskega sveta, organske in anorganske narave, sicer pa je itak oboje enako brezuspešno. Naj jih priznavamo ali zanikamo, oni vseeno obstojajo. Samo za nas to razliko, da nas blagoslavlja, ali pa so nad nami, če jih ne izpolnjujemo, maščujejo. Kaotično bi bilo prepuščati vsakemu individualnemu svobodnemu duhu, »da sam za svoj čas in svoje potrebe poišče nazor in resnico iz osebno-elementarnih spoznavnih moči. To pomeni popolno zanikanje veselstva, zunanjega sveta, urejenosti vsega bivanja in življenja, z eno besedo kaos, zmešnjave in propad.

Ta popolnoma napačen, neživljenski, narodno, gospodarsko in družabno škodljiv nazor, ki seveda pri poedincih nikakor ne more biti enoten (n. pr. Ude ima na strani 56 »Sodobnosti« idealistično-realistično gledanje na svet, pri drugih se opaža zopet materialistično), nikakor ne more doprinesti k trajni rešitvi vprašanja slovenskega naroda, absolutno ničesar pa k rešitvi našega verskega in duhovnega problema, gospodarskega kaosa in razredne borbe. — To je edino možen moj odgovor v imenu slovenskega krščansko-kolektivističnega gibanja.

Proč z vsakim subjektivizmom, škodljivcem vsakega življenja, reda in napredka. Pahnili je angele iz nebeškega raja, ker so sklenili: »Non servian«; pregnal je Adama (človeštvo) iz raja, ga napravil zmožnega za vsako podlost in nenravnost ter spremenil njegovo nagnjenje do dela in do družabnega reda v odpor proti njemu, rajski vrt v trnje in osat. In verni potomci svojega praočeta v antični, srednjeveški in predvsem v moderni dobi morajo vsled tega kajpak biti deležni vseh dobrot tega odpora proti večnemu redu v veselstvu, družbi in gospodarstvu. V človeškem odporu proti večnim dogmam temelji vsa neurejenost družabnih razmer, razrvanost človekove notranjosti, družabno izkoriščanje, gospodarska krivica, sovraštvo in boj. Živeti kakorkoli po svojih nagonih na račun bližnjega, to je vedno bilo, je in bo geslo subjektivizma. Kakor hitro so bile zato v zgodovini dane materialne, predvsem produkcijske razmere, se je takoj pojavilo izkoriščanje, krivica, razredna družba; prav tako je tudi z modernim kapitalizmom, ki ni nič drugega kot uresničen liberalizem na gospodarskem polju. Narodu, oziroma po moje delavskemu razredu v najširšem smislu more danes koristiti le tisti inteligent, ki se trudi pravilno spoznati večne zakone, naobrjnene na današnjo družbo in gospodarstvo, jih širi med ljudstvo in mu jih pomaga uresničiti. To je razodel Bog, to so učili vsi veliki duhovi krščanstva, to dokazuje ves boj cerkve proti sub-

jektivizmu, ki je žal danes najneodpornejša proti liberalizmu v gospodarstvu, to dokazuje naraven odpor množic proti nemožnemu obstoječemu gospodarstvu. Odkod ta odpor, ta nemir, ta razrvanost? Če izvira resnica iz vsakokratnih potreb in miselnosti, kot to piše »Sodobnost«, si tega pač jaz nikakor ne morem razlagati.

Z ozirom na Lebnov odgovor v »Sodobnosti« pa sledeče: Ali je to »zafrkacija«, nevredna znanstvenika in misleca, ki bi bila neresna, saj gre tu za napad, ki sega v živo celotnemu nacionalističnemu pokretu, ali pa gre tu za resno mišljen odgovor? Ta slučaj bi bil še žalostnejši, ne namreč zame, temveč za prenovljen slovenski liberalizem, ki s tem ponovno dokazuje, da ne priznava samo socialnih dogem katoliške cerkve, temveč dogmatizira celo socialne enciklike, ki imajo samo toliko veljave, kolikor so znanstvene. Je torej še dogmatičnejši kot jaz, kot katolik. Na drugi strani pa se tudi silno moti, če misli, da nimam lastnih možgan, ampak da zame misli kakšen ljubljanski žurnal? Svetujem mu, naj prej mogoče prečita moje članke in mi potem to dokaže... Če mi pa že hočejo odgovarjati, potem bi rad naslednja pojasnila:

Na kakšen način mislite rešiti gospodarsko krizo, trenutno po moje v obstoječem družabnem redu nerešljivo največje zlo slovenskega naroda? Li mislite tuje izkoriščevalce nadomestiti z nacionalnimi?

Kaj si vi kot subjektivisti sploh predstavljate pod svetovnim nazorom in gospodarskim nazorom, ker vidim, da to Leben v svojem odgovoru identificira.

V kakšnem odnosu ste vi kot subjektivisti sploh do krščanskih socialnih dogem, obenem marksističnih gospodarskih dogem, in ali niste tudi vi dosledno svojemu svetovnemu nazoru pristaši gospodarskega liberalizma? Glede svetovnega nazora: V čem se ločite potem od historičnega materializma? Saj vendar vaša resnica izhaja iz notranjih spoznavanj moči in potreb!? Saj bi dosledno potem tudi vi morali biti danes kot drugi historični materialisti-marksisti!?

Individualistični kmetški ideal liberalne dobe, ki se je izoblikoval tekom kmetških osvobodilnih bojev in ki je dvigal ponos kmetstva, ne more v bodočnosti doživeti več novega vzleta. Oblikovanje vasi in dežele je kakor vse drugo podvrženo časovnemu razvoju, družabnim spremembam, človeškim in stvarnim danostim.

Teorija in praksa fašističnega korporativizma

Takozvani korporacijski sistem je danes izveden samo v Italiji, oziroma je tamkaj v svojih praktičnih začetkih, dočim imamo drugod glede tega samo teoretične razprave o tem novem socialnem redu, ki naj nadomesti kapitalizem, ne da bi imel kaj skupnega s komunizmom, od katerega se loči po svoji idejni zasnovi. Dočim namreč komunizem oziroma marksizem sploh zamišlja družabni preobrat s pomočjo razrednega boja, tako da bi se delodajavski razred od procesa proizvodnje gmotnih dobrin izločil popolnoma in bi vodstvo družbe in gospodarski proizvodjalni proces prešla izključno v roke delovnega ljudstva pod načrtnim vodstvom proletarske države — pa korporativni socialni sistem skuša doseči smotrno proizvodnjo in socialno pravično razdelitev gmotnih dobrin pa umno vodstvo države po harmoničnem sodelovanju delavskega in delodajavskega razreda po paralelnih in enakopravnih delavskih in delodajavskih strokovnih organizacijah, kojih harmonično sodelovanje naj bi se dosegalo po vodstvu države, ki bi na vsak način morala vsaj spočetka to harmonijo izsiliti po diktaturi. Tako vsaj je zamisel italijanskega fašizma, ki je sprejel diktaturo v svoj načrt brez dvoma pod vplivom marksističnega nauka o diktaturi proletarskega razreda. Fašizem je to diktaturo samo zamenjal z diktaturo neke mistične države, ki naj bi že sama po sebi stala nad obema razredoma — pozneje bi se seveda ta harmonija vzdrževala sama nekako avtomatično, potem ko bi se obadva razreda po primerni socialni vzgoji, po naravnem gospodarskem interesu skupnosti in po moči skupnega sodelovanja paritetičnih strokovnih organizacij polagoma spremenila v vzajemnostno sodelujoča stanova.

Razlika med marksistično sindikalno in fašistično-korporativno osnovo je očitna. Marksizem izhaja iz proletarske države, ki jo zgradi proletarski razred, tako da se po radikalni izločitvi kapitalističnega razreda izcimi brezrazredna družba, v kateri bo seveda med posameznimi kategorijami delovnega ljudstva samo po sebi popolna ali vsaj kolikor mogoče popolna harmonija (ta harmonija je sploh končni cilj tako marksističnega kakor fašističnega ali krščanskega ali kateregakoli drugega družabnega reda, ki zanika nujnost egoistične borbe med stanovi, katero je klasični liberalizem smatral za neobhodni motor in regulator gospodarskega in družabnega napredka). Fašizmu pa je pred očmi že izpočetka nevtralna, nadrazredna, takozvana nacionalna država, ki pa takorekoč operira z obstoječimi razredi kot nujno danimi realnostmi, ki medsebojna nasprotja med njimi izravnava in nasprotujoče si razredne, poklicne, strokovne gospodarske interese in socialne antagonizme izvaja na en sam nacionalni interes. Na ta način naj se današnja razredna družba postanovi, razredi bi se po vplivu poravnalne mehanike na eni in po moralni vzgoji k socialni vzajemnosti na drugi strani drug drugemu prilicevali, ploskve trenja bi se zmanjšale in produkcija bo postajala tem bolj smotrna, čim bolj bi v delokrog poklicnostanovskih delavskih in podjetniških korporacij in njihovo funkcioniranje vsak čas mogla posegati nadrazredna država, ki ima v očeh samo korist skupnosti, naroda, oziroma ljudstva in države.

Pustimo zdaj na strani vsako filozofično razmotrivanje o obeh zamislih, in osredotočimo svojo pozornost na praktično realizacijsko možnost fašističnega korporativizma. Tukaj imamo predvsem državo, ki naj harmonizira interese delavskih poklicnostanovskih organizacij z delodajavskimi na eno ploskev, dočim misli marksizem to harmonijo enostavno doseči po radikalni od-

stranitvi enega izmed obeh razredov. Praktično je namreč razlika prav v tem. Ako pa kdo kaj skuša harmonizirati, mora imeti sam čisto določno linijo, en določen nazor, en konkreten gospodarski program (naj bo tudi deloma zmožen), na katerega mora spraviti oba razreda, ali pa nima konkretnega zamisla in samo čaka, kaj se bo končno izcimilo po prisilnem izravnavanju in kontrolirani igri nasprotujočih si razredno-gospodarskih interesov pa po nujnosti, ki jo diktira naravna vzajemnost vse družbe in njena potreba, da sploh obstoja in se kot živ kolektiv razvija. V tem poslednjem slučaju ne bi fašistični korporativizem privedel do ničesar drugega kakor do omiljenega in kontroliranega gospodarskega liberalizma kakor ga imamo v kapitalizmu, bi pomenjal reformo in regulacijo, neko po državni oblasti pospeševano izravnavanje razrednih gospodarskih egoizmov, kakor ga po nauku menčestrskega liberalizma vrši narava sama po sili kolektivnega interesa, ki stoji enako močno nasproti individualnim interesom oseb in skupin. Bistveno pa bi se produkcijski proces v smislu kapitalistično-individualističnega gospodarstva ne menjal, ker je čisto naravno, da bi, ako se ta podlaga ne menja, podjetništvo — posebno če je organizirano — tudi v korporativnem sistemu vedno prevladovalo nad delavstvom in bi državo potegnilo za seboj. Ako pa bi se država podjetništvu protivila, bi se seveda morala postaviti na stran delavstva, bi morala sprejeti in zavzeti antikapitalistično stališče, bi se morala nujno opredeliti po interesu delavskega razreda in potem imamo — socialistično ali kolektivistično državo ali kakorkoli jo imenujemo. Zato korporativizem, kakor ga je zamislil fašizem, ni nič drugega kakor *circulus vitiosus*, če naj se tako izrazimo, mora končno privedi ali nazaj v kapitalizem oziroma se sploh ne oddaljuje od njegove podlage in predstavlja samo nek omiljeni, kontrolirani in korigirani kapitalizem — ali pa mora nehati v kolektivizmu, ki je zaenkrat s stališča kolikor toliko realizirane možnosti — edini antipod fašističnega korporacijskega reda. S to ugotovitvijo ni še ničesar rečenega, kateri od teh redov je pravilnejši, primernejši, kateri splošnemu blagru bolj odgovarja, ampak je samo poudarjeno, da s korporacijskim redom kot takim — naj bo prisiljen ali avtonomen (kakor to zahteva n. pr. krščanska delavska strokovna zveza v Nemčiji kot svoj socialni program) — problem še daleč ni rešen, ker se tak red nujno vrača k osnovnemu vprašanju: na kakšni ploskvi, na bistveno kapitalistični ali na temeljno antikapitalistični — naj se stanovi zedinijo, ker je harmonizacija sicer izključena, vsaj trajna in resnična bistvena harmonizacija. Voda in ogenj ne gresta skupaj, to je vendar očitvidna resnica. Treba se je torej zediniti na en program, ki izključuje razrede in razredno diferenciacijo že v bistvu svojega gospodarskega zamisla, v vprašanju dela, vrednosti, dobička, smotra produkcije itd. itd., kajti drugače se bomo gibal vedno v istem krogu, ne da bi našli novo sfero, nov red, ki ga brezdvoma iščeta tako marksistični kolektivizem kakor krščanski socializem in sta ga iskala že davno preje, preden se je pojavil fašistični ali nacionalni korporativizem. Saj tudi Krek v svojem »Socializmu« išče stanovskega reda družbe, toda odločno ne na podlagi bilo pravega bilo omiljenega gospodarskega liberalizma, ampak na podlagi socializma v krščanskem duhu in s krščanskim predznakom.

Dejanski razvoj našo tezo le dokazuje. Iz letošnjega poročila podtajnika Biaggija v rimskem senatu kakor tudi iz članka najboljšega strokovnjaka na tem polju, bivšega ministra za korporacije Bottai-ja v *Revue économique internationale* in iz razprave katoliškega sociologa Cantono-a v turinskem »*Avvenire d'Italia*« posnemamo, da italijanske korporacije, praktično realizirane od aprila 1926, še niso prišle z delovnega kroga bivših sindikatov in da so to še vedno korporacije le po imenu. Mogoče se še razvijejo, toda

zaenkrat tičijo v stari problematiki in njihova glavna funkcija je ostalo sklepanje tarifnih pogodb z delodajavci, posredovalno postopanje, paritetično razsojanje sporov med delavskimi in delodajavskimi »korporacijami« in pospeševanje strokovnega šolstva — kakor pod liberalnimi režimi, samo da se sedaj spori hitreje in lažje in brezdvoma večkrat res v interesu skupnosti rešujejo pod patronanco države, s čemer se seveda naglašča diktatorična moč države. Toda kako naj gre v današnjih razmerah, ko je krščanski zamisel države od z n o t r a j razrušen, drugače kakor z državno silo? To je strašno trd oreh za krščanske sociologe, ki se mučijo s stanovsko ureditvijo družbe. Nekoliko so pa šle fašistične korporacije res že dalje nego so mogli iti bivši sindikati v liberalni državi. Nekateri italijanske korporacije kmetijskih najemnikov se dogovorijo s korporacijami kmetijskih posestnikov (latifundistov) tudi glede količine poseva, kar pomeni začetek kontroliranega načrtnega gospodarstva. Toda — to je izredno važno — delodajavci, pa naj bodo to agrarni posestniki ali lastniki industrijskih koncernov — slejkoprej strogo gledajo na to, da delavske korporacije ne posegajo v vprašanje cen, prostega trga in regulacije kapitala, pa tudi glede ureditve produkcije se industrijski koncerni dosledno in uspešno branijo vmešavanja delavskih strokovnih zvez. Tudi v Nemčiji, kjer se je zdaj izvršila »Gleichschaltung« delavskih strokovnih zvez v državne korporacije, so delodajavci zavzeli isto stališče.

Vprašanje bodočega gospodarstva in družabnega reda ima torej, kakor poudarja tudi omenjeni krščanski sociolog Cantono, pred seboj še dolgo in težko pot do prave rešitve.

jer—

Veliko zlo v človeški družbi je nesamostojnost mišljenja. Zlasti je ta škodljiva delovnemu ljudstvu. Kapitalistična kasta vlada zato tako neomejeno nad ljudstvom, ker le-to ne misli s svojo glavo. V kapitalistični družbi imajo vse misli takorekoč v zakup politične stranke kapitalistov, ki svoje ideje, nazore in programe izdelujejo, prikrajajo in ljudstvu podajajo po svojem časopisu in po politični agitaciji od moža do moža, od kroga do kroga. Ubogi navadni človek danes sploh sam več ne misli, on le prežvekuje misli onih, ki ga vladajo in obračajo, kakor je pač v njihovem interesu. Duševna odvisnost delavskega ljudstva od vladajočega sloja v družbi je še večja nego gmotna zaslužjenost pod njegovim kapitalom.

Razgovori o socijalnih vprašanjih

Naslednji razgovori so bili na sporedu akademije katoliškega dijaštva dne 19. marca 1933 v Mariboru kot tretja točka. Ker so proti izvajanju te točke nastopili nekateri pokrovitelji katoliškega dijaštva, je točka odpadla s sporeda akademije. Na željo mlajših prijateljev katoliškega dijaštva, ki so nam ta sestavek poslali, prinašamo razgovore v naši poznavni, ker bodo gotovo zanimali one, ki žele poznati mišljenje in stremeljenja sedanje mladine.

Nastopajo: Gospod doktor Katedrovič; fantje: Karl, Franc, Maks (kršč. kol.) in Jakob, Simon, Janez (reak.) in štirje statisti.

I. del.

(Fantje prihajajo v sobo.)

J a k o b: Jaz mislim, da bomo danes slišali marsikaj zanimivega od g. doktorja. On je res učenjak v teh stvareh, verujte mi!

K a r l (brezbrižno): Bomo videli...

J a k o b: Jaz pa sem prepričan, da se bo gospod doktor dobro odrezal.

S i m o n: Gospod doktor že gredo!

V s i: Klanjamo se, gospod doktor!

G d o k t o r K a t e d r o v i č (fino oblečen, rokavice, cilindar; majestetičen in dostojanstven skoz in skoz): Pozdravljeni! Veseli me, da se tako zanimate za mojo teorijo in znanstvene izsledke. (Se malo nasmehne.) Z veseljem sem sprejel vaše povabilo. Vem, da je danes potrebno, da dobite pravilne pojme o današnjih razmerah o prehudi gospodarski krizi (se razžalosti), o nekrščanskem materializmu. Saj je razumljivo, da mladina brez vodstva starejših rada krene na stranpota, kadar se spušča v te težke probleme, ki se danes porajajo. Skušal bom, vam, ki še ne poznate »socialne discipline« in se še lovite za pojmi, vse jasno in točno obrazložiti. Če mi kdo ne bo mogel slediti, ali če me ne bo mogel razumeti, naj vpraša.

Začnimo torej v božjem imenu! (Se odkašlja in si popravi robček.) Danes je čudna moda. Vse razpravlja o nečem, pa nihče ničesar ne razume; samo to vedo, da je učeno in moderno, govoriti o aktualnih problemih. Tako ste tudi vi, fantje moji, že morda razpravljali o čem podobnem, morda tudi (prezirljivo) o kapitalizmu, ki ga danes strahovito mrcvarijo. Le-ta se je porajal v prvi polovici 18. stoletja po propadu cehovstva. V tej dobi so se pojavili lastniki tovarn, fužin in temu podobnem. To so kapitalisti, ki imajo; seveda svoje! V tovarnah so delali revnejši ljudje, ki na kmetih niso marali delati, obrt pa jim je zaradi velikih industrijskih obratov propadla. To so delavci. To je bila poprej lepa in velika družina. Tovarne so bile izredno koristne, ne samo vsled svojih izdelkov, ampak tudi, ker so dajale kruh delavcem.

K a r l (počasi): Oprostite! — Tovarne so bile izredno koristne, ker so nudile kruh delavcem, katerih obrt je propadla —

G. d. r.: Da. Delavski stan je naraščal. Spodjedali so kruh drug drugemu. Kapitalist pa je dajal delo tistim, ki so bili cenejši, — to je vendar razumljivo! — druge pa odpustil. Tedaj so nastali prvi brezposelni —

K a r l: Najcenejše so lahko delali oni, ki so bili samski in niso imeli družine. To pa ni pravilo!

G. d. r.: Je že res. Toda pozneje so se tudi na to ozirali. — Sicer pa, pustimo ta problem, pridem preveč iz tira — (nadaljuje). Danes opravlja en stroj delo — recimo — petdesetih delavcev. Tu tiči drugi vir brezposelnosti. Iz tega sledi, da je najbolje, ako...

F r a n c: Gospod doktor!

G. d. r.: Prosim!

F r a n c: Meni je nejasno, čemu bi bili stroji drugi vir brezposelnosti.

K a r l: Tudi meni se podobno pleče. Po mojem je namen strojev in tehnike ta, da osvobodi človeka prevelikega dela, da mu olajša trpljenje in mu tako nudi dovolj časa, da si izобрази dušo z vero, z znanostjo in umetnostjo ter si okrepi telo s higijeno in športom. Stroji sami na sebi so torej pozitivni, šele njih sebično izrabljanje je rodilo brezposelnost.

G. d. r.: Ravno to sem hotel reči.

F r a n c: Dobro. Kdo pa je izrabljal sebično stroje? Kdo si je z njihovimi produkti polnil žepe?

G. d. r.: Oprosti! Nisem mislil, da bi šla naša debata tako daleč v to smer. To so problemi, — pustimo! — Nadaljujem: Družabne razmere so se vedno bolj slabšale, število brezposelnih je raslo v milijone; gospodarska kriza je do temeljev pretresla in razmajala obstoječe stanje, zemeljske dobrine so se nepravilno razvrstile: množica živi v revščini, peščica pa v izobilju. — A Bog nas tudi po pravici tepe, saj kakšni pa so današnji časi. »Božji mlini meljejo počasi, pa dobro...«

K a r l: Prosim, — ali ni izrabljati ubogega in ga uničevati — vnebovpijoč greh?!

G. d. r.: Seveda, seveda; točno to pravi katoliška moralka.

K a r l: Ali niso kapitalisti vsled egoističnega zlorabljanja in izrabljanja strojev pravi izkoriščevalci svojih delavcev, jim odtrgujejo plačilo in tako ubijajo nje in njihove družine, — ali ni to vnebovpijoč greh?

G. d. r. (v zadregi): N-da. To je težko reči — mogoče imate prav — to bi moral še pazno premisliti —

K a r l: Če so kapitalisti sami največji grešniki, v čem vidite potem božjo kazen, da radi kapitalistovih grehov — —

G. dr. (ga prekinje): Jaz nisem teolog! — Pustimo, — gremo naprej! — Brezbožni ljudje so uprli svoj pogled v te nezdrave razmere. S svojim zmešanim razumom so jih hoteli zaobrniti za 180 stopinj. Marks, brezbožnik brezbožnikov (z jeznim obrazom), zapeljuje in šunta proletarijat, da z ognjem in mečem prekucne današnji zakonjeni družabni red. V tem je Marksova neetičnost, njegova brutalna strast in grda zavist do onih, ki posedujejo. Tega neetičnega in zastrupljenega nauka so se naskrli mnogi omahljivci, kot n. pr. socialisti in še razni drugi — »-isti«. Mislim, da je to moje izvajanje povsem pravilno in nujno logično —

Karl: Dovolite, gospod doktor! Poprejte priznali, da so kapitalisti pravi izkoriščevalci delavcev?

G. dr.: N...o — da, tako približno bo.

Karl: Ali nimajo delavci pravice, odločno nastopiti proti krivici — izkoriščanju? Ali ni najčastnejša naloga človeka, boriti se za pravico in resnico? Ali ni borba za pravico in resnico sveti boj?

G. dr.: Bojim se, da bi predaleč prišli; bom raje nadaljeval —

Karl (se dvigne): Ako nimam prav? Do-kažite, da se motim?

G. dr.: Pusti to, ne razvzemaj se tako —; sicer pa, kdaj bom pa končal svoje predavanje?! (V svojem patetičnem tonu dalje): Torej — med kaotično, neuravnano, neetično proletarsko maso sejejo razni puntarji in šuntarji grozen prepir: vsaki etiki vseskozi nasprotni (se zgrozi) r a z r e d n i b o j. Razredni boj je najgrši, najneetičnejši in najekulturnejši pojav v vsej človeški zgodovini; kajti ta razredni boj hoče vse uničiti, prestopa vse veljavne in zakonjene predpise družabnega reda, hoče zaobrniti kolo napredka in vse postaviti na glavo. Torej — ... razredni boj je nekulturen, in neetičen, je proti kulturi in etiki! Ali ni zato, dragi moji, vse obsodbe vredne?!

Karl: Meni se zdi, da so kapitalisti bolj kaotični in neetični, ker so pijavke v človeški družbi. In gospod doktor, kaj povzroča razredni boj? Ali morda ne dejstvo, da oni nič ne delajo, pa imajo vsega v izobilju, — drugi, ki trdo garajo, pa nimajo za košček kruha?

G. dr.: ... Gotovo! !

Karl: Torej je razredni boj nujen v današnjem družabnem redu in ga ni nihče šele »vsejal«. In ali ni razredni boj le sredstvo proletariata v boju za pravico, za svojo eksistenco? Razredni boj je dejstvo!

G. dr.: Kam si zašel — to je grozno!

Karl: Ni važno, če je grozno, ampak če je res!

G. dr.: Le počasi! Stvar ni tako enostavna! Zdaj pa še ti meni odgovarjaj! (Zmagoslavno): Recimo, da je razredni boj — boj za

pravico. Ali pa nima samo materialnih zahtev? Dobro jesti in dobro piti? ... A???

Karl: Seveda. Pa jesti in piti na račun lastnega dela!

G. dr.: Pa so take zahteve vredne človeka, ki je ustvarjen za višje ideale?

Karl: Ali za kulturni dvig posameznika kakor celote je potrebno ugodno materialno socialno stanje? Ali proletarci ne stremijo za tem, da vpostavijo pravico? Ravno krivica je glavni vzrok razrednega boja! Če hočejo torej pomagati in dvigniti človeštvo, ali ni to najvišji kulturni cilj?!

G. dr.: Če bi že bilo vse to res, pa z bojem ne bi smeli! To je nekrščansko!

Karl: Gospod doktor, recimo, da bi vas kdo napadel, vas rnil in oropal, se li ne bi na vsa moč branili? Li ni to dovoljeno po božji in človeški postavi? Ali poglejte v zgodovino: še noben krivično vladajoči razred se ni umaknil prostovoljno! Jasno je tudi, da: brez boja ni zmage!

G. dr.: Midva sva preveč različnih nazorov. — Morda se bova pozneje v tem zedinila. (Nadaljuje): Naj bi že vse to bilo res in naj imajo svoje pravice! Toda to, da so zavrgli zasebno lastnino in proglasili neko družabno, to je neodpustljivo! To uniči človeško notranjo neodvisnost, vso njegovo iniciativnost, ruši njegov in-di-vi-du-um! Ah, človek je v kolektivizmu samo številka, samo še stroj! Predvsem za ogroženi individuum gre, da ostane cel in neokrnjen! Drugič pa, ker je lastnina človeku že prirojena, naj jo uživa sam!

Franc: Seveda, — vsak ima roke k sebi obrnjene; to pa je ravno krivo današnjih razmer.

G. dr.: Tega ni kriva zasebna lastnina, ampak njeno zlorabljanje!

Franc: Ravno to je! Sredstva izkoriščanja je treba odpraviti, t. j. zasebno lastnino izkoriščevalcev, in postaviti zagotovilo, da se ne bo več izrabljala.

G. dr.: Mar ne vidiš, da nima danes nihče smisla za kolektivnost?

Franc: Je že res, da smo taki. To pa zato, ker smo vzgojeni v sebičnosti, ki je oznaka današnje družbe. Pa če smo mi sebični, še ni to zadosten razlog za zasebno lastnino. Danes je ravno zasebna lastnina predmet, ki omogoča izkoriščanje. Poleg tega so je pa deležni le nekateri izvoljeni. Ali se moremo priležnosti le nekateri izvoljeni. Ali se moremo priležnosti le nekateri izvoljeni za zasebno lastnino?

G. dr.: Boljša je gotovo, kot kolektivna!

Franc: Če je zasebna lastnina samo za nekatere, kolektivna pa za vse, ali ni boljša slednja?

G. dr.: Toda potem bi izginila vsaka iniciativnost za delo, poslušajte, vsak incitamentum ad laborem!

Franc: Ali je delavec izvajal kedaj večjo delavnost kot baš danes v dobi kapitalistične

racionalizacije, ko izrabi kapitalist vso njegovo delovno silo do skrajnosti, ko gara v tujem obratu za tuj dobiček in dobi za to le delno plačilo? Ali mislite, da bo delavec delal z manjšim veseljem, ko bo imel zavest, da dela zase in da dobi plačilo za vse svoje delo?

G. dr.: Ne razumem prav, kako misliš »za vse svoje delo«. Ali morda ne veš, da delo samo brez materije oziroma kapitala ne pomeni ničesar, ter da tvorita vrednost delo in materija skupaj? Torej gre tudi materiji nek delež!

Franc: Jasno je, da mora imeti vsako delo svoj predmet, ki ga oblikuje. To je materija, ki je dana že po naravi. Materija sama na sebi ni čisto nič vredna, dokler ne pride v dotiko s človeškim delom, to je, dokler je kdo ne oblikuje in dokler ne pride v promet. Vrednost ji da šele vtisnjeno delo. Torej tvori edino delo pravo objektivno vrednost.

G. dr.: Kaj pa na pr. zlato v zemlji, ali to samo na sebi ni nič vredno?

Franc: Dokler ga kdo ne izkoplje, čisto nič! Tu ravno je tisti pogrešek, ker se poleg delu pripisuje tudi materiji neka neodločena, poljubna vrednost. Potemtakem gre en del deleža delu, — t. j. delavcu, drugi del pa materiji. Materija sama pa ne rabi prav nobene deleža, — to boste razumeli, častiti gospod doktor? Torej prejme drugi del posestnik materije, — to je danes kapitalist, ki ima v posesti vse surovine, tovarne, rudnike in produkcijska sredstva. Ta seveda svoje voljno določa »delež, ki pripada materiji«. Ta delež se izraža v dividendah in v brezdelnem življenju »posedujočih«. — Če torej pritrdimo teoriji, da določata vrednost delo in materija, s tem sankcioniramo kapitalizem in kapitalistično izkoriščanje. In tako pridemo do absurdnosti, da kapitalizem sam na sebi ni krivičen in da izkoriščanje, to je rop in tatvina nista greh! —

G. dr.: Nikar se tako ne razvnečaj! Tudi jaz, ko sem bil mlad, sem hotel biti v vsem radikalen. Pa življenje, to še vse uglaši —

Karl (sikne): Ker ste do stolčka...

G. dr.: Kaj???

Franc: Nič, nič, gospod doktor!

G. dr.: Bom pa nadaljeval. — (Se odkašlja.) Najvažnejše vprašanje, dragi moji, je pa: kako bomo mi kristjani najbolj in najlepše rešili problem krize in brezposelnosti, kako bomo omilili razredni boj in vnesli v ljudi spet prvotno vzajemnost in blagi mir. Odgovor na vse to nam je dal naš veliki Učnik že pred skoro 2000 leti, ko je velel: »Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe.« Česa je torej treba današnjemu svetu? Ljubezni in še ljubezni krščanske! Treba je pravih kristjanov in človeštvo bo rešeno; treba je usmiljenja in sočutja do bližnjega in svet bo rešen; treba je, da se bo kapitalist usmilil »siromakeca« — ubogega delavca in ga smatral za

svojega brata v Kristusu. Treba je prvotne tovariške, patriarhalne vzajemnosti in sočutja med posedujočim in neposedujočim slojem. (Vedno bolj navdušeno.) Ljubezen premore vse in dosega! To tudi, da se bosta »objela volk in ovca«! To je ideal, za katerim moramo stremeti, mi kristjani!

Karl: Zelo lepo ste to povedali, č. g. doktor, in ta vaš ideal je tudi nad vse lep. Toda meni se močno dozdeva, da plava previsoko v oblakih...

G. dr.: Kaj! V oblakih? Ali ni mar dejstvo, da je danes edina rešitev v solidarizmu! (Se razvnečaj.)

Pravih kristjanov in usmiljenih samarijanov nam manjka! Če bi bilo dovolj pravih in pristnih kristjanov, bi že zdavnaj v koš pometali pojme kot so revščina, uboštvo, izžemanje, izkoriščanje...

Karl: Res je, raj bi bil lahko na zemlji. Čudno, da ga še ni!

G. dr.: Saj sem rekel, da je treba pravih, dobrih kristjanov!

Karl: Kaj mislite najprej vse ljudi spreobrniti v prave kristjane in šele potem jim dati kruha? Jaz bi dejal, da bi bilo bolj naravno in bolj uspešno, dati najprej vsem kruha, ki jim gre po božji in naravni postavi. Potem šele jih bomo lahko spreobračali v prave kristjane.

G. dr.: Med ljudi je treba vnesti duha solidarizma, ki pa ni mogoč brez pravih kristjanov. Solidarizem bo zopet obnovil organske in harmonične družbe slojev in stanov, ki se bo lahko potem mirno nazivala kraljestvo božje na zemlji...

Karl: Imenitno bi bilo to, ko bi bilo le malo bolj realno. Mi ljudje pa nismo svetniki, ampak slabotni in grešni zemljani, — in solidarizem, ki plava nad oblaki, ves čuvstven in mehak, je za nas — žal — previsok.

G. dr.: Pa blagovoli ti kaj boljšega predlagati!

Karl: Solidarizem nikakor ne, ker je le bolj notranja, čuvstvena forma družbe. Vemo pa, da se čuvstva naglo izpreminjajo. Vemo tudi, da je človeška sebičnost in egoizem navadno močnejša od notranjih etičnih in moralnih zakonov. Zato je treba sebični človeški element, ki hoče izkoriščati bližnjega, omejiti in preprečiti s trdnimi zunanjimi družabnimi zakoni.

G. dr.: Toda tak zunanji zakon ovira človeško osebnost, utesnjuje v suženjske spone njegov individuum!

Karl: Jaz mislim, da morajo zunanji zakoni odvrčati človeka od sebičnih dejanj, od krivice. Kam privede prevelika osebna svoboda in poveljevanje individua, vidimo danes; desetletje človeštva je zaslužjenih, tako da o kaki osebni svobodi sploh ne moremo govoriti. Da damo vsakemu individuu, kar mu gre, da odpravimo krizo, brezposelnost, uboštvo, razredni boj, da zadostimo pravici in pravičnosti,

je treba dati bodoči družbi trdno zunanjo formo. Potem bodo lahko odpadli milodari iz naropanega denarja.

G. dr.: Za 180⁰ bi se mi morala obrniti moja pamet, če bi to hotel razumeti...

Franc: Če nas nočete razumeti, vam mi ne moremo pomagati!

G. dr. (jezen): A tako! Potem pa jaz lahko grem (naglo obleče suknjo in gre proti vratom. Hipoma se obrne, pride nazaj ter v sveti jezi s povzdignjenim glasom razodene):

Samo to vam še povem: Boljši je cel krompir v kapitalizmu kot pa pečenka v kolektivizmu! — (Odvihra.)

II. del.

(Ko g. doktor odide, nastane za nekaj časa popolna tišina. Fantje široko gledajo drug drugoga.)

Jakob (jokavo): Kaj pa zdaj?

Karl: Nič hudega! Morda je bila sila...

Nekateri: Nič zato!

Franc: Bomo pa sami naprej razpravljali! Slo bo tudi brez gospoda doktorja.

Jakob (žalosten): G. doktor... (Odide.)

Maks: Če še misli kdo oditi, naj zdaj odide!

Večina: Zakaj bi odšli mi, če je odšel Jaka?

Karl: Ostanete torej?

Vsi: Vsi ostanemo!

Karl: Tako je prav!

Janez: Kaj bomo pa delali sami?

Franc: Ti Karl, ki se malo bolj razumeš na te stvari, nam razloži, kako si zamišljaš rešitev iz tega kaosa, v katerega nas je zavedel g. doktor!

Karl: Če želite, prav! Poskusil bom! — (Stopi na doktorjevo mesto.) — Če si hočemo ustvariti jasno sliko o tem, kar smo slišali, naletimo na osrednje vprašanje: o vrednosti. Tu si moramo odgovoriti: Ali je delo edini vir vrednosti, ali se vir vrednosti deli še na mrtvo materijo? — Slednje smo že prej pri g. doktorju zanikali.

Janez: Jaz bi nekaj pripomnil. Meni se zdi, da določata vrednost blaga tudi vporabnost in vpraševanje.

Karl: To je samo dozdevno. Če bi veljalo pravilo, da določata vrednost uporabnost in povpraševanje, bi produkti zadobili svojo vrednost šele na trgu in pri neposredni uporabi. Uporabnost in povpraševanje določata samo subjektivno vrednost, t. j. ceno, — pa še to velja samo za kapitalističen trg — kajti produkti že imajo svojo pravo vrednost, še preden so prišli na trg. Ta objektivna vrednost mora nujno imeti neko podlago, neko stalno merilo, da lahko enačimo in zamenjavamo predmete, različne med sabo po kakovosti in količini. Ta podlaga pa ne more biti uporab-

nost in povpraševanje, ne oblika ali kakovost, ampak edino v vse produkte vtisnjeno delo. Delo šele dá produktom obliko, uporabnost in pogoj za povpraševanje.

Če smo si na jasnem, da je delo edini vir vrednosti, potem lahko razumemo upravičenost zahtev proletarijata. Potem tudi lahko razumemo Fouriera, ki se je pred skoraj 100 leti vprašal: »Ali bi se kaj na svetu spremenilo, če bi šli vsi kapitalisti in sinekuristi na daljše počitnice, ali bi potem svetovno gospodarstvo kaj utrpelo?« In hladno je odgovoril: »Nič!« Imel je prav. — To spoznanje je čisto naravno in čisto enostavno. Toda ljudje, »učenjaki in filozofi«, da bi se pokazali modre in slavne, to enostavnost komplicirajo z raznimi svojimi učenimi domisleki. Ti ljudje vidijo, da ptice in aeroplani letajo po zraku vključno zakonom težnosti, a v svoji filozofski izurjenosti ne spoznajo, da to ni trajno in da se vsi ti čudeži prej ali slej spet znajdejo na tej rečni zemlji. Zato pa: ostanimo na zemlji, bodimo objektivni!

Simon: To bi že bilo res. Toda kaj hočeš prav za prav s tem?

Karl: Moj namen je v kratkih potezah podati pravo osnovo gospodarstva, po kateri se bo v bodoče uravnalo gospodarsko blagostanje. To merilo vsega — je delo. Delo je notranje bistvo in pogoj vsakega gospodarstva in resničnega napredka. Vsa naša kultura in civilizacija temelji edino in izključno na trdem delu, bodisi ročnem ali duševnem. Ali ni to dejstvo?

Janez: Najbrž bo to dejstvo... Prav za prav pa bo delo vseeno še naprej ostalo v vlogi, ki jo igra danes.

Karl: Že; le z razliko, da bo delo postavljeno za podlago vsaki gospodarski akciji in pridobivanju, — kar je danes kapital in zasebna posest. — Življenjski pogoj kapitala so obresti in večvrednost. Bistvo obeh je isto: oderuštvo. Obresti so brezdelni dohodki, ki jih upnik ugrabi dolžniku, večvrednost pa nakopičeno delo, ki ga delodajalec ugrabi delavcu. »Filozofsko izurjeni« sociologi pravijo, da so večvrednost in obresti upravičene, češ da izvirajo od mrtve materije. Mi navadni zemljani pa jasno in točno vemo, da mrtva materija sama iz sebe ne rodi ničesar in so večvrednost ter obresti možne izključno tako, da eden izkorišča drugega.

Torišče, kjer se javlja kapital, oziroma večvrednost in obresti, pa je zasebna posest produkcijskih sredstev. Kapitalista brez produkcijskih sredstev, t. j. brez zasebne lastnine si sploh ne moremo predstavljati. Zasebna lastnina je torej temelj kapitalizma. Če je obsodbe vredna večvrednost in obresti, je tudi sedanja zasebna lastnina!

Simon: Jaz mislim, da zasebne lastnine nikakor ne smemo zavreči, kajti brez nje bi človek »usahnil«. Zato že naravno pravo terja, da si človek pridobiva zasebno lastnino.

Karl: Kdo pa pravi, da boš moral »usahiti«, da ti bodo vzeli življenjske potrebščine, — kakor je to danes v navadi. Ne vzeli, dali ti bodo še več. Nisem mislil zasebne lastnine v tem zmislu: koliko čevljev, koliko robcev, koliko hlač itd. imaš, temveč na zasebno lastnino kot produkcijsko sredstvo, s katerim ne dela vsak sam, temveč delajo zanj mezdni delavci, to je tovarne, rudniki, s tujimi rokami obdelovana zemlja itd. Tvoji robci ali tvoji čevlji ali tvoje hlače pa niso nikako produkcijsko sredstvo. Treba je tisto »zasebno lastnino«, ki lastnina sploh nikdar ni bila in na kateri se pase krivica in izžemanje, spremeniti v kolektivno lastnino delovnega ljudstva, da se naredi križ krivici enkrat za vselej in da se uresniči krščanska zapoved: zemlja bodi po božjem pravu last vseh ljudi. S tem bo dano vsem, ki delajo, zagotovilo njihove življenjske eksistence.

Simon: Recimo, da je vse to res, kar pripoveduješ o zasebni lastnini. Toda, če se individuu odvzame absolutno razpolaganje z zasebno lastnino, se vendar omeji njegova osebna svoboda in se tako zagreši največji zločin proti človeški osebnosti!

Janez: Dobro si povedal!

Karl: Vprašati se moramo, če je z zasebno lastnino nujno združena svoboda individua in ali je zasebna lastnina res temelj svobode individua. Če pogledamo današnje zasebno lastnino od blizu, vidimo, da jo dičijo tri možnosti: možnost neomejenega obsega, svobodnega udejstvovanja, svobodnega upravljanja in zlorabljanja. Iz možnosti so v današnjem sistemu nastale nujnosti, t. j. stremljenje za čim večjim obsegom zasebne lastnine se javljajo v izkoriščanju. Da je v današnjem gospodarskem redu izkoriščanje nujno, vam kaže sledeči (namišljeni) primer: Podjetnik, recimo tovarnar, bi se skesal svojega odiranja delavcev in bi sklenil: »Ne bom več sprejemal večvrednosti in obresti, ker temelje na ropu in vsakemu delavcu bom dal plačilo kot mu gre po opravljenem delu.« V trenutku, ko bi hotel to realizirati, bi se znašel med proletarijatom, njegovo podjetje pa bi izginilo v morju kapitalistične konkurence. Zgodovinski primeri so: Anglež Owen, Francoz Saint Simon, jezuiti v Paragvaju in mnogi drugi. Vidimo: današnji družabni red, temelječ na absolutni zasebni lastnini, pomeni popolno zaslužjenje vseh ljudi; sužnji kapitala so kapitalisti prav tako kakor nemaniči. In te suženjske razmere imenujejo nekateri učenjaško nadahnjeni zagovorniki obstoječega stanja »svobodo« individua!!

Ker je torej zasebna lastnina nujen pogoj

kapitalističnega družabnega reda, se vsi navrneži, ki hrepene po boljši, s solidarističnim medom prepojeni družbi, zaman trudijo, ko zagovarjajo tako zvano zasebno lastnino kot pogoj »porajanja in vzbrstenja« boljše bodočnosti. Če hočemo realno upati na boljšo bodočnost, moramo tako zvano zasebno lastnino pretvoriti v kolektivno lastnino, t. j. posplošiti jo med vse ljudi. S tem trenutkom, ko bo dobila lastnina pečat odgovornosti do splošnosti, bo kolektivizirana.

Da naštejemo le nekaj pozitivnih strani kolektivizma: Gospodarstvo bo smotreno, po načrtu, stroj bo v službi delavskega in kmečkega dela, ne bo več gospodarske anarhije, ne kriz in ne brezposelnosti, ne konkurence, ne racionalizacije, ki je zločin nad tehniko, ne bo špekulantov, izginila bo reklama; ne bo se delalo za dobiček in trg, ampak za potrebo; odpravljeno bo izkoriščanje; iniciativnost za delo bo še povečana, kajti delavec bo delal zase in z lastnimi produkcijskimi sredstvi; dana bo možnost smotrnega udejstvovanja za družbo in za sebe in zdaj šele bo prišel individuum do svoje prave veljave in svobode.

Simon: No da, to bi že bilo jasno... Toda ali nima Cerkev nobenih pomislekov proti?

Karl: Cerkev je že jasno in odločno odklonila in obsodila obresti, brezdelne dohodke, vsako izrabljanje sploh, čemur je danes podlaga tako zvana zasebna lastnina; proglasila je delo kot temelj in vir pridobivanja in pospeševala skupno last. To kažejo zgodovinska dejstva: okrog 300 let so prvi kristjani oznanjali in živeli v duhu kolektivnosti, do kapitalistične dobe je bilo prepovedano sprejemati obresti, najemnino in profit, delavcu in kmetu pa so bili zajamčeni sadovi njegovega dela; vse to je znova potrdil in s cerkveno doktrino razložil in dokazal največji katolik in filozof sv. Tomaž Akvine; isto je potrdil vesoljni cerkveni zbor v Vieuni, ko se je celo izdala dogma-prepoved, jemati obresti, odnosno vsake brezdelne dohodke. Ta prepoved je podprta z anatomo za vsakega, ki se ne bi po njej ravnal. Glas tega cerkvenega zbora je glas nezmotljive cerkve in kdor se temu protivi, naj se zaveda, da ruši nezmotljivost cerkve!

Zato je treba delati edino v tem pravcu. — Delo in kolektivnost sta klica bodočnosti, in sicer trajnejše, lepše bodočnosti!

(Fantje drug za drugim vstajajo in pri-trjujejo.)

Zavesa.

Kriza nemških delavskih strokovnih organizacij

Kakor centrum in druge stranke na demokracijski podlagi prošlega stoletja, tako je Hitlerjeva »nacionalna revolucija« nepričakovano zadela tudi strokovne organizacije. Strokovnih delavskih organizacij imamo v Nemčiji več; ene se rekrutirajo iz katoliškega delavstva in so bile več ali manj idejno kakor tudi politično podrejene centru; imele pa so v svoji sredi tudi nekaj protestantskega delavstva in so bile združene v tako zvane krščanske strokovne zveze, s čimer jim je bil dan nekak nadkonfesionalen okvir; veliko močnejša je bila socialistična strokovna zveza, ki pa je idejno predstavljala slabšo silo nego krščanska strokovna delavska organizacija, ker je socialna demokracija v Nemčiji, razjedena deloma od teoretične skepse, deloma od praktične zapustitve socialističnega življenjskega habitusa, očitno bila v razpadu; borbenost ji je vdihaival samo komunistični del delavstva. Poleg teh so obstojale tudi tako zvane rumene strokovne organizacije, ki so bile pod vplivom delodajalstva, v praksi so se pa večkrat približevale krščanskim in socialističnim, dočim je bila njihova teorija podobna našim slovenskim narodnosocialističnim organizacijam.

Hitlerjev nemški fašizem namerava izvesti »Gleichschaltung«, to je izenačenje tudi na polju strokovnega združevanja delavstva in v tem oziru ne bo imel težkega posla, ker ima zgled in tudi podrobno izdelano shemo organizacije v italijanskem fašističnem korporativnem sistemu. V tem in onem oziru bodo Hitlerjevemu zamislu prišli nasproti tudi krščanski strokovničarji; kakšen odpor pa bo mogoč nuditi »Gleichschaltungi« socialistični del delavstva, pa je še vprašanje. Krščansko strokovno zvezo loči po miselnosti od Hitlerja v glavnem, če abstrahiramo od religiozne usmerjenosti v krščanstvu, ideja, da morajo strokovne organizacije biti svobodne in ne državna institucija. Kakšna razlika pa je med poklicno-stanovskim redom krščanskih strokovničarjev in narodnimi socialisti Hitlerja, ki tudi označujejo svoj socialni program kot idejo stanovske družbe, to je jako težko ugotoviti, in sicer zaradi tega, ker je zamisel poklicnostanovskega reda družbe pri voditeljih in ideologih krščanskih strokovnih zvez prav tako nejasen in neizdelan kakor pri narodnih socialistih; vsaj tako bi se dalo sklepati iz zborovanja krščanskih strokovnih organizacij 17. marca letos, na katerem so bile po posebnih komisiji predlagane in sprejete »programatične smernice«.

Voditelj krščanskih strokovnih organizacij Otte je imel tozadeven govor, ki pa ni prinesel veliko luči v to važno vprašanje. Izvedeli smo le smernice, iz katerih pa so komaj vidni glavni obrisi kakšne konkretne družabne for-

me, linije v detajlu pa so sploh nevidne. Prav je poudarjal Otte, da se tudi v »narodni revoluciji« vidi istinito in silno hrepenenje ustvarjajočega človeka po novi ureditvi socialnih razmer. Nekaj pozitivnega vidi Otte glede narodnega socializma tudi v tem, da je napravil konec političnim prepričim in strankarskemu razcepljenju delavstva, ki da se bo sedaj moglo kot ena celota nemoteno posvetiti svoji strokovni izobrazbi in organizaciji. (Ta možnost je bila dana tudi prej, žal je delavstvo ni izrabilo. — Op. uredn.) Odločno pa je poudaril, da se krščanske strokovne organizacije ne morejo strinjati s takim »poklicno-stanovskim redom« (berufsständische Ordnung), kakor ga oznanjajo nekateri hitlerjanci. Otte priznava, da sme in mora država posegati v gospodarski in socialni red, smatra pa za veliko napako, če bi se organizacije, ki so zrastle iz svobodne volje delavstva organično na osnovi ljudskega življenja, porinile v njim tujo smer. Njemu se nasprotno zdi, da je prišel čas, ko bi mogle organizacije delodajalcev in delojemalcev same iz sebe prevzeti iniciativo za veliko delo poklicno-stanovskega reda na podlagi svobode, samouprave in samoodgovornosti. Poklicno-stanovska zgradba družbe naj bi našla svojo obliko na ta način, da bi posamezne proizvajalne panoge delovale po paritetični samoupravi. Medsebojne spore naj bi poravnale po skupnih paritetičnih razsodiščih. Le v vprašanjih, ki grejo preko okvira posamezne stroke ali stanu, naj bi odločevala nadstanovska instanca države. To so v resnici samo obrisi v najsplošnejših in najširših potezah, iz katerih pa se ne bo lahko našla konkretna oblika.

Tudi prihodnji referent, profesor Bauer, ni podal določnejše oblike poklicno-stanovskega družabnega reda. Glavnega vprašanja, to je, kako privedi kapitalistični gospodarski red v nov red, se je dotaknil samo v toliko, da je treba nevtralizirati tako zvane mamutske gospodarske organizacije, to so koncerni, trusti, velebanke itd. »Ta najnevarnejši faktor kapitalističnega gospodarskega reda se more premagati samo po nekem zaključnem redu skupnosti v decentralističnem smislu.« Ker mora v središču gospodarstva biti človek, se morajo glede na uporabo lastnine odgovornosti posameznikov ne samo teoretično določiti, ampak se mora tudi praktično zasigurati pravilna in pravična uporaba lastnine. Jedro kapitalizma je v tem, da se smatra gospodarstvo kot samozakonitost, ki je sama sebi namen. Treba pa je gospodarstvo podrediti družbi. V takim pravičnem redu odloča človekova storitev, kar bo preprečilo, da ne bi večina ljudstva postala proletarska. »Krščanske strokovne zveze odklanjajo marksizem zato, ker vodi k proletariatu.« Mi pa, je dejal profesor Bauer, hočemo

osebnost. Vsak mora dobiti dohod k lastnini, to je pravilni red. To se more doseči samo po decentralizaciji, po pravični mezdi in pa tudi po tem, da bo delovni človek lahko kaj pridobival izven gole meзде. Država pa ne sme imeti samo policijske funkcije, ampak mora ščititi pravice osebe in pravice naravnih organizmov ter organizacij.

Bivši delavski minister in stari strokovničar Stegerwald je poudaril pomen naroda, oziroma ljudstva kot vzajemne skupnosti v nasprotju z razredno miselnostjo marksizma. Drugače pa ni povedal ničesar konkretnega, razen tega, da bi moral delojemalec biti sodelavec delodajalca, pri čemer je najbrž mislil na to, čemur se je pri nas dalo ime družabne pogodbe med delavcem in delodajalcem z udeležbo na dobičku in podobno.

V teh načelih in smernicah je marsikaj, čemur lahko pritrudi tudi vsak marksist, in razliko med krščanskim socializmom in marksizmom je profesor Bauer gotovo popolnoma napačno podal, če je dejal, da marksizem vodi k proletarizaciji. Kako bi se konkretno zloraba lastnine preprečevala, tudi ni nihče povedal, in vendar je to glavno. Tudi ni čisto jasno, kako bi se moglo varovati harmonično sodelovanje med posameznimi strokami in stanovi, h katerim spadajo enako delavci in delodajalci, brez močnega in naravnost odločilnega posega države v njihovo smer in delavnost. Vobče ni še nobeden izmed voditeljev krščanskih strokovnih zvez povedal, kako naj bi skupno funkcionirale delavske in delodajalske poklicno-stanovske in strokovno-stanovske organizacije, ako se delodajalski stan ne socializira, to se pravi, ako se kapitalistični produkcijski red ne zamenja z drugim, v katerem bi bilo izključeno izrabljanje dela po kapitalu in bi delodajalskega stanu takega, kakršen danes je, sploh ne bilo. Zakaj to je pač kardinalna zahteva nekapitalističnega družabnega reda, ki pozna samo delovne stanove v službi in pod vodstvom skupnosti. V stanovkem redu, ki bi pa bistveno pustil nedotaknjen kapitalistični produkcijski red, naj bi se tudi delodajalski razred prekrstil v »stan«, bi bilo absolutno nemogoče realizirati enakopravnost in harmonijo, ki bistveno spada k stanovskemu redu, ker bi imejitelji kapitala, naj bi bili še tako omejeni, vedno prevladali nad ostalimi

stanovi. To je vprašanje, ki ga je treba rešiti in ki ga doslej še noben konkreten korporacijski red ni povoljno rešil, naj je napisan na papirju ali pa preveden v realnost, kakor n. pr. v Italiji, kjer kljub korporacijskemu redu slej ko prej vlada kapitalizem. Sploh govorijo krščanskosocialni voditelji in strokovničarji veliko več o končnem idealu socialno-vzajemne družbe, o katerem sploh nihče ne dvomi, da je pravilen, naj bo tudi še tako teoretičen marksist; premalo so pa vsi konkretni in premalo otipljivo vedo povedati, kako konkretno preurediti gospodarstvo, da bi temu idealu vzajemnosti in službe gospodarstva človeku ter prvenstva kolektivnega interesa pred individualnim egoizmom odgovarjalo. V tej nekonkretnosti je rak-rana vseh dosedanjih krščanskosocialnih teorij in tukaj bi bilo treba zastaviti delo. Kar se pa religije tiče, bi bila njena potrditev kot največje oblikujoče sile življenja podana najbolj po tem, če bi se ravno krščanskim ljudem posrečilo odolati kapitalizmu v čisto konkretnem zamislu nove družbe. Hic Rhodus, hic salta!

Na vsak način se nahajajo nemške strokovne organizacije v hudi krizi pred nevarnostjo fašistične Gleichschaltung, ki bo skušala delavstvo uniformirati v svoji miselnosti. Kljub temu bi delavstvo, ki bi bilo odslej politično nediferencirano v več strokovnih zvezah, iz enotne strokovne organizacije moglo izvleči zase to korist, da bi koncentriralo svoje sile v strokovno delo kot enotna masa, ki je bila preje razcepljena na tri, štiri svetovne in politične panoge. Temu prizadevanju pa bo seveda stavljen stroga kontrola v fašistični diktaturi in zato bo delo zelo težko in bo delavstvo vedno prisiljeno ukloniti se volji države, v kateri bodo korporacije delodajalcev imele slejkoprej premoč, tako da bo »novi vzajemnostni družabni red« ostal bržčas fata morgana... Pač pa bo delavska strokovna organizacija ostala in se bo lahko z vso silo uveljavila v bodočnosti, zakaj brez nje in proti njej je absolutno nemogoče gospodarski, politični in kulturni kaos sveta urediti — o tem se bodo prepričali tudi oni, ki Hitlerja podpirajo zato, da se postojanke kapitalizma ohranijo. Mogoče bo delavstvo iz tega izšlo enotno in to bi bil rezultat, vreden tolike preizkušnje.

Köln, 17. aprila.

—ig.

Razpad družbe pričanja od zgoraj. Narod, v katerem si njegove vrhne plasti vse dovoljujejo, ko se naravnost predajajo uživanju življenja, ki prezirajo vse npravne in državne zakone, ki svobodo svojih soljudi teptajo — taka družba je zapisana razpadanju in razkroju.

Pregled

IVAN MOHORIC, NAR. POSLANEC: KRITIKA DRZAVNEGA PRORACUNA ZA LETO 1933/34 S STALISCA NARODNEGA GOSPODARSTVA.

Zbornica za TOI je izdala govor nar. poslanca Ivana Mohoriča v letošnji proračunski debati v narodni skupščini, o katerem smo čitali že v časnikih posamezne odlomke, sedaj v celoti v posebni knjižici, iz katere posnemamo:

Govor je deloma kritika tehnične sestave proračuna, kritika naše fiskalne politike, kritika gospodarstva državnih podjetij in ustanov in kritika gospodarske politike naše države uprave sploh. Ttvarina sicer ni sistematično obdelana in je ostala tudi v knjižici po obliki in vsebini samo parlamentarni govor, zapišan po stenografskem zapisniku, vendar najdemo v njej marsikatero zanimivo ugotovitev.

Naši državni proračuni se leto za letom znižujejo, ker nas v to silijo gospodarske razmere, tudi letošnji je znižan za nekaj nad pol milijarde dinarjev ali za 7.73% v primeri z lanskim, vendar pa pravi g. poslanec, da je to znižanje le navidezno, ker daje finančni zakon posameznim ministrom pooblastila za razne izdatke izven proračuna, ki so prav tako veliki kot znižanje proračuna. Sploh pravi g. poslanec, se naš proračun »vedno bolj tehnično izpopolnjuje v obliki koncentracije kreditov in s ciljem, da se izvajanje proračuna čim bolj osvobodi od pritiska zakona o državnem računovodstvu«. O kakem znižanju torej letos ni govora, temveč samo o pregrupaciji kreditov in dejansko so se nekatere postavke celo povečale, tako pokojnine (za 42.6 milijonov), izdatki za vrhovno državno upravo, železnice, kmetijstvo in telesno vzgojo naroda. G. poslanec se pritožuje zlasti zoper zapostavljanje gospodarskih resorov (trgovinsko in kmetijsko ministrstvo), nasprotno pa, da sta proračuna prosvetnega in notranjega ministrstva previsoka, s čimer se mi (glede prosvetnega) ne moremo čisto strinjati.

Letošnji proračun je v predpisani višini nedosegljiv in torej nerealen. Lansko leto smo dejansko kljub velikim naporom od strani davčne uprave in davčnih obvezancev dosegli eno milijardo in pol manj dohodkov, kot je bilo predpisanih v proračunu. Najmanj za toliko bi letošnji proračun moral biti nižji od lanskega, da bi ga lahko smatrali za kolikor toliko realnega, da bi se pa vsaj malo prilagodil našim gospodarskim razmeram, bi se moral pa spraviti na bazo 5 milijard in šele to številko smatra g. poslanec za dosegljivo. Predpisovanje kreditov iznad dosegljive možnosti dohodkov pa ustvarja nered in zastoj v državni upravi,

ker mora pač finančni minister določevati izdatke po dotoku dohodkov, tako smo videli letos, da se je nabralo koncem leta skoro pol milijarde neplačanih računov.

V razglasu, ki ga je izdala volilna vlada oktobra 1931, se je med drugim tudi reklo, da bo vlada vztrajala na tem, da se znižajo vse davčne zakonodaje, da bi se tako mogel razbremeniti narod od javnih bremen, katerih teža se zlasti hudo občuti v današnjih težkih razmerah, ko so cene nizke, narodni dohodek manjši in manjši tudi obseg poslov. Kljub temu se pa vladi do sedaj ni posrečilo dati davkoplačevalcem niti ene olajšave, nasprotno je bila prisiljena že nekajkrat, da z občutnim povečanjem davkov ohrani dohodke vsaj nekako v ravnovesju. Vendar pa dohodki še vedno padajo in se v proračunu predpisane vsote ne dosežajo. Lansko proračunsko leto niso niti neposredni davki, niti takse niti trošarine niti monopoli niti carine dosegli proračunskih vsot, navzlic temu se pa v letošnjem proračunu vstavljajo iste ali še višje postavke, kot so bile v lanskem proračunu. Ker so pa gospodarske razmere take, da se bo letos še težje plačevalo davke, je očitno, da je tak proračun imaginaren.

Posebno poglavje zase je vprašanje neplačanih davkov, ki znaša 2.700 milijonov. Pri davčni praksi, ki jo imamo pri nas v Sloveniji, tega zaostanka ne moremo razumeti. V naši banovini je zaostanka samo 39 milijonov (po podatkih našega finančnega ravnateljstva celo samo 32 milijonov). Iz tega se vidi, da je strogost izterjavanja davkov v različnih krajih države zelo različna. Te številke bomo pa še znali prav oceniti, če si predočimo, da § 14 noveliranega zakona o neposrednih davkih pooblašča finančnega ministra, da more po svoji uvidevnosti izbrisati davke, naložene pred letom 1928. Brišejo se namreč samo neplačani davki. Izenačenje davčne zakonodaje, katero je naša javnost pred leti tako zahtevala, torej samo na sebi še ne more prinesiti izenačenje bremen, dokler se ne bo izenačila tudi miselnost in upravná morala po posameznih pokrajinah.

Zanimive so nadalje številke za pokojnine in amortizacijo drž. dolgov. Po zaključku računa za l. 1926/27 je bilo izdano za pokojnine 626 milijonov, l. 1930/31 pa 1015 milijonov. Letošnji proračun ima za pokojnine predpisanih še vedno 915 milijonov. V letu 1926/27 je bilo izdano za dolgove 584 milijonov dinarjev, l. 1927/28 663 milijonov, l. 1930/31 pa že 1096 milijonov, lansko leto je bilo pa za dolgove določeno celo 1558.7 milijonov Din. V letošnjem proračunu je pa ta postavka znižana za 370.5 milj., kar pa ne odgovarja niti našemu pričakovanju niti dejanskemu uspehu sporazumov, ki so že doseženi ali katerih pogajanja so v teku.

Nadalje kritizira g. poslanec našo gospodarsko politiko. Naš izvoz po vrednosti stalno pada. Sosednje države zvišujejo svoje carinske tarife, mi se pa te sredstev ne poslužujemo v dovoljni meri, ki bila potrebna za obrambo napram drugim državam v zaščito domače industrije. Gospodarstvu nadalje nedostaja cenena kredita, naš poslovni svet ne more niti pri Narodni banki niti pri zasebnih zavodih dobiti sploh nobenega kredita, med tem pa leži v poštni hranilnici na stotine milijonov kapitala neizrabljenega. Naše gospodarstvo tudi ne prejema dovolj deviz, čemur je krivo precej tudi dejstvo, da velik del deviz, ki jih Narodni banki izroče zasebniki, gre za državne in samoupravne ustanove.

Glede državnih podjetij omenja g. poslanec, da vrše pri neenakih pogojih škodljivo konkurenco zasebnim podjetjem, kljub temu pa navzlic velikim ugodnostim, ki jih imajo kot državna podjetja napram zasebnim, niso tako rentabilna kot bi bilo pričakovati, ponekod je še znaten deficit. V tem pogledu se graja zlasti uprava državnih gozdov, ki ima pri 5 milijonih letne sečnje izgubo, čeprav vrše državni gozdovi dumping.

Železnica in pošta se preveč fiskalno izrabljajo, da bi mogle uspešno služiti narodnemu gospodarstvu.

V podrobnejša — četudi zelo poučna — izvajanja se ne moremo spuščati. Priporočamo pa, da si knjižico prebere, kdor se zanima za vprašanja javnega gospodarstva. drip.

ZANIMIVE MISLI.

Znani protestantski mislec Dibelius je na Lessingovi univerzi v Berlinu predaval o probujeni vere v našem času in je povedal nekaj uvaževanja vrednih misli, ki se po svojem optimizmu v tem pogledu precej razlikujejo od pesimističnih razmotrivanj, s katerimi se ta tema danes navadno razmotriva. Pisatelj, ki ima pred seboj protestantski del Nemčije, pravi, da sodobni človek živi v dvojni napetosti. Najprej hoče svoje življenje v ponosni avtonomiji sam oblikovati. Najboljši dokaz za to je padanje številna rojstev. V Berlinu pride na 1000 zakonov 8 rojstev, v Parizu 15, v Londonu 16; več kot polovica vseh berlinskih zakonov je brez otrok. Toda ta človek pa mora na vsakem koraku obenem izkušati svojo odvisnost od neosebni, stvarnih sil, ki se rogajo njegovi avtonomiji. Druga napetost moderne človeka obstoja med njegovo indivi-

dualistično sámostjo in njegovim hrepenenjem po skupnosti. Konec tega razvoja opazujemo danes v Rusiji, kjer je ta proces najdelj napredoval, ker ga je država najbolj radikalno podpirala. Toda religiozno življenje, ki sloni ne samo na vrednotenju skupnosti, ampak tudi na istovrednem poudarjanju osebnosti, se tudi v Rusiji ni dalo uničiti. Sicer dobiva tam religija zaenkrat drugačne oblike, nego v dose-danem historičnem krščanstvu, religija pa vendar je in ostane in se bo poglobljala dalje.

Tudi cerkve se obnavljajo in prerajajo. Ekskluzivni pojem cerkve izginja in poudarja se skupnost vseh poštenih in dobrih ter idealnih ljudi — corpus mysticum Christi. — Revščina in preganjanje vplivata na cerkve očiščujoče. Cerkve se počasi ločujejo od socialnih redov buržuazije in se čedalje bolj zavedajo svoje misijonske naloge med ljudstvom. Cerkve tudi počasi razbijajo okove strank, v katere so bile vtresnjene, in rastejo nad vso politiko v vseobsežnost svoje naloge v religioznem in nereligioznem svetu. Ločitev med krščanskimi in nekrščanskimi elementi v smislu čim popolnejšega izključenja se umika drugemu pojmovanju, ki išče in neguje kali religije tudi v tako zvanem nereligioznem svetu, kritično presoja slabe strani tudi v lastnem konfesionalnem in političnem taboru in išče skupnosti v dejanskem krščanstvu, ki se lahko skriva celo za antikrščansko zunanostjo.

Najbolj je upoštevanja vredna končna misel: »Močni pokret naših dni, ki se upira (egoističnemu) individualizmu in hoče vse življenje zopet zajeti z vidika skupnosti, je že na mnogih točkah našel stika s krščansko vero.«

Manj srečno sodi Dibelius o odnosu fašističnega nacionalizma do krščanske vere. Res da se ne more s krščanskega stališča podcenjevati vrednost povratka k tradiciji posebno v moralnem pogledu, v vrednotenju naravnih skupnosti družine in naroda oziroma ljudstva, kakor ga oznanja hitlerizem, toda z istega krščanskega vidika se tudi ne sme prezreti ogromna nevarnost zopetnega varuštva države nad krščansko cerkvijo, ki preti od fašizma — nevarnost, ki je neprimerno večja za vero in za cerkev, nego je framasonstvo, socializem in komunizem skupaj, ker ti morejo cerkev, ki svojo nalogo razume, v preizkušnjah, trpljenju in očiščevanju od navlake prošlosti končno le okrepati, dočim ji od državnega fašizma preti le zasušnjevanje, depravacija in zastoj resničnega religioznega življenja. mn.

KONKURZ IN KONKURZI.

Akademija za vzgojo in socialno pomoč, ki ji predseduje mons. A. Baudrillart, član Francoske Akademije in rektor katoliške univerze v Parizu, razpisuje svetovno nagradno tekmovanje za najboljši roman o boljševizmu, ki bo v čim izčrpnějšíh podrobnostih slikal vse strahote komunizma in vso socialno nevarnost, ki jo za človeško družbo ta sistem predstavlja. Tekmovanja se lahko udeležujejo avtorji vseh narodnosti sveta z rokopisi v vseh jezikih. Rokopise je treba poslati v štirih izvodih in za slučaj, da ne bi bili pisani v angleščini, francoščini, italijanščini, španščini ali nemščini, naj jih spremlja resume v enem teh jezikov. Razsodišče tvorijo Francoz Henry Bordeaux, Anglež G. K. Chesterton, Italijan Filippo Meda, Baronica Handel-Mazetti, Španec Manuel Galvez in Američan M. P. Walil. Nagrade znašajo 50.000, 20.000 in 10.000 francoskih frankov. Zlasti se vabijo k sodelovanju pisatelji, ki o boljševizmu nimajo pojma in poznajo predstave njegovih grozot samo iz fašističnih brošur.

Mi bi razpisali lepo nagrado za tistega, ki bi mogel dokazati, da je tak literarni natečaj kdaj razpisala katerakoli zapadna krščanska kulturna in idealistična institucija za roman o socialnem sistemu in ideologiji, ki je kriiva krivic sodobnega življenja, vojska, socialne bede, nevere, odpadov, materializma in boljševizma, roman o bogu kapitalu. Zdi se, da bi na tak razpis prišlo več, mnogo boljših, resničnejših in tudi s stališča katoliške etike bolj utemeljenih del, kakor pa bodo ta, ki jih bodo dobili po tem natečaju v roke zelenofrakasti kitaristi iz Francoske Akademije in omedaljeni matadorji zapadnjaškega idealističnega literarnega snobizma. — S. O. S.

Miško Kranjec prepovedan, »Delavski založbi (Krekovi knjižnici), Ljubljana. — Za 12 dijakov semeniščanov ste poslali knjigo: Miško Kranjec, Predmestje, roman. Ker je ta knjiga neprimerna za mladino, vračam istočasno s tem dopisom vseh 12 izvodov. Ako bi se poskušalo drugim potom spraviti v roke omenjenemu dijaštvu to knjigo, bom prisiljen, zoper nje strogo nastopiti. Z odličnim spoštovanjem, dr. Jože Mirt, ravnatelj.«

Naročnike prosimo, da plačajo naročnino!

Če nimate položnice pri roki,
pišite ponjo ali pa plačajte na račun št. 16.099.

Ako kdo pomotoma ne bi prejel kake številke, naj jo takoj reklamira
pri upravi.

Zavedne naročnike prosimo, naj nam sporoče imena in naslove svojih znancev,
da bomo tudi njim poslali našo revijo.

Širite »Besedo«!

Uprava

KNJIGOVEŠKA IN KARTONAŽNA
DELAVNICA

MATIJA ŠIFRER

LJUBLJANA

VEGOVA UL. 6 TEL. 33-72

IZDELUJE VSA V TO STROKO
SPADAJOČA DELA SOLIDNO IN
PO NIZKIH CENAH
ZALOGA BELEŽNIH KOLEDARJEV

TELEFON 27-55

TISKARNA
„SLOVENIJA“
DRUŽBA Z OMEJENO ZAVEZO
V LJUBLJANI
WOLFOVA ULICA 1

*Izvršuje vsa v tiskarsko
stroko spadajoča dela
po zmernih cenah.*

*Časopisi, knjige, revije,
brošure, vabila, letaki,
plakati i. t. d.*

*Zaloga beležnih in stenskih
KOLEDARJEV.*

Besedo

*o sodobnih vprašanjih
naj čita vsakdo - inteligent
in delavec!*

Naročite!